

Främjande av källkritisk kunskap vid de offentliga arkiven

- **En jämförande analys av det arkivpedagogiska
arbetet vid fyra offentliga arkiv**

Mikael Gustavsson

Examensarbete (30 högskolepoäng) i arkivvetenskap för masterexamen inom ABM-
masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Karin Gustavsson

År: 2017

Title

Promotion of knowledge about source criticism within the public archives

Abstract

This Master's thesis aims to examine how the archive educators within the public archives in Sweden mediate knowledge about source criticism for pupils in elementary- and upper secondary schools. Internet sites like Wikipedia and the social network site Facebook have been the primary information resource for children and young adults for many years. Previous Research and scrutiny have also shown that pupils and teachers knowledge about source criticism is bursting. The public archives in Sweden have for a long time offered pedagogical programs for pupils. It is therefore of high relevance to examine how the archive educators within the public archives in Sweden mediate knowledge about source criticism for pupils.

The archive educators that have been examined in this thesis are operative at Helsingborgs Stadsarkiv, Malmö Stadsarkiv, Landsarkivet in Uppsala and Landsarkivet in Göteborg. They are all public archives and offer pedagogical programs for pupils. The method used to understand how the archive educators work with promotion of knowledge about source criticism for pupils in elementary- and upper secondary schools are interviews. The theory being used to analyze and to compare the interviewed archive educators is derived from Terry Cook's article "Evidence, memory, identity, and community: four shifting archival paradigms" and the article "Archival science and postmodernism: new formulations for old concepts". I have also used the terms "Edutainment" and "Tacit/experiential learning".

A result of this study is that pupils and teachers have little or none knowledge and experience about archives and archival materials. The archival educators are therefore taking into account pupils previous knowledge when they construct pedagogical programs for pupils that aim to promote knowledge about source criticism.

Keywords: ALM, Archival Science, Archive educators, source criticism, pupils, teachers, public archives, knowledge.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	4
1.1 DISPOSITION	5
1.2 BAKGRUND: UNGAS INFORMATIONSVANOR OCH BEHOVET AV KÄLLKRITISK KUNSKAP	5
1.3 BAKGRUND: ARKIVPEDAGOGIKENS FRAMVÄXT	6
1.4 FORSKNINGSRELEVANS	8
1.5 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	9
2. TIDIGARE FORSKNING	10
3. TEORI OCH BEGREPP	16
3.1 COOKS FYRA PARADIGM	16
3.2 EDUTAINMENT	19
3.3 TACIT/EXPERIENTIAL LEARNING	20
4. METOD OCH URVAL	21
4.1 KVALITATIV INTERVJU	21
4.2 STYRDOKUMENT	22
4.3 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	23
4.4 ETISKA REFLEXIONER	23
4.5 URVAL	24
5. UNDERSÖKNING	25
5.1 HELSINGBORGS STADSARKIV	25
5.2 INTERVJU MED ARKIVPEDAGOG VID HELSINGBORGS STADSARKIV	26
5.3 MALMÖ STADSARKIV	29
5.4 INTERVJU MED ARKIVPEDAGOG VID MALMÖ STADSARKIV	30
5.5 LANDSARKIVET I UPPSALA- RIKSARKIVET	33
5.6 INTERVJU MED ARKIVPEDAGOG VID LANDSARKIVET I UPPSALA RIKSARKIVET	34
5.7 LANDSARKIVET I GÖTEBORG- RIKSARKIVET	37
5.8 INTERVJU MED ARKIVPEDAGOG VID LANDSARKIVET I GÖTEBORG RIKSARKIVET	38
6. SLUTDISKUSSION	42
6.1 JÄMFÖRANDE ANALYS	42
6.2 BESVARANDE AV STUDIENS FRÅGESTÄLLNINGAR	46
6.2.1 Vilket arkivmaterial ligger till grund för besöken och övningarna i källkritik? Och varför?	46
6.2.2 Vilka källkritiska principer och aspekter väljer arkivpedagoger att fokusera på i arbetet med främjande av källkritisk kunskap? Och varför?	46
6.2.3 Vilka pedagogiska metoder och strategier används och varför?	47
6.2.4 Upplever arkivpedagoger hos de studerade arkivinstitutionerna svårigheter i arbetet med främjande av källkritisk kunskap för skolelever och vad kan detta bero på?	48
6.2.5 Vilka likheter och skillnader finns bland de studerade arkivpedagogerna?	48
6.3 ÅTERKOPPLING TILL TIDIGARE FORSKNING	48
6.4 FRAMTIDA FORSKNING	50
7. LITTERATUR- OCH KÄLLFÖRTECKNING	52
7.1 OTRYCKT MATERIAL	52
7.2 TRYCKT MATERIAL	52
8. BILAGA: INTERVJUGUIDE	56

1. Inledning

Falska nyheter, konspirationsteorier, vinklade artiklar och politisk propaganda är idag vanliga inslag i vår digitaliserade värld. Vi lever i en tid då vi allt oftare möts av tvivelaktig information från osäkra källor via sidor som Facebook och andra sociala medier där informationen senare visar sig vara falsk och starkt tendensiös, oftast efter att de har delats vidare och fått stor spridning. Många osanningar blir till slut vedertagna sanningar som det brukar heta.

Det är idag mer aktuellt än på mycket länge att diskutera dessa frågor, trots att George Orwell redan på 40-talet diskuterade och belyste ämnet i sin klassiska framtidsdystopi 1984. I romanen lever huvudkaraktären Winston Smith i ett totalitärt samhälle där det styrande ”partiet” frodas genom att vinkla och förvränga historien i syfte att övertyga befolkningen att ”partiet” alltid har rätt och är allvetande i syfte att bevara sin makt. Detta sker genom att inskränka individernas möjlighet till att tänka fritt och kritiska tolka informationen som de möts av.

Är vi på väg mot ett sådant samhälle? Troligtvis inte. Däremot är en bildad allmänhet med goda kunskaper i tolkning och ifrågasättande av information ett gott verktyg för att främja demokratin och uppmuntra till aktivt deltagande i ett demokratiskt samhälle.

Det är framförallt dagens ungdomar som är den största användargruppen av sociala medier och det är även där satsningar bör göras. Skolor har under en längre tid använt sig av källkritiska inslag i undervisningen, vilket är en viktig punkt i kurs- och läroplanerna. Skolorna använder sig vidare av besök hos minnesinstitutioner så som museer och bibliotek, vilka är integrerade inslag i undervisningen. Landets arkivinstitutioner är dessvärre inte ett lika självklart inslag i undervisningen trots att flertalet arkivinstitutioner anställt arkivpedagoger som innehar goda kunskaper om primär och sekundärkällor.

Denna studie intresserar sig därmed för hur arkivpedagoger vid landets offentliga arkivinstitutioner rent praktiskt tar sig an uppgiften att förmedla kunskap i källkritik i syfte att synliggöra de eventuella problem som finns i arbetet, samt likheter och skillnader mellan dessa i frågan om urval och fokusområden för att nå en mer heltäckande bild av de offentliga arkiven som läranderesurs.

1.1 Disposition

Den första delen av denna studie kommer inledningsvis att behandla bakgrund och kontext med efterföljande diskussion om studiens forskningsrelevans. Efter detta redogörs det för studiens syfte och övergripande frågeställningar. Sedan kommer avsnitten i ordningsföljden tidigare forskning, urval och metod. Den andra delen av studien utgörs av undersökningsdelen med tillhörande avsnitt. Studien avslutas med en sammanfattande diskussion där resultatet av undersökningen analyseras och diskuteras med besvarande av studiens frågeställningar med efterföljande diskussion som kopplar an till tidigare och framtida forskning med avslutande kommentarer och reflexioner.

1.2 Bakgrund: Ungas informationsvanor och behovet av källkritisk kunskap

Barn och unga har idag till skillnad mot tidigare generationer fler informationskanaler att vända sig till vid informationssökning och nyhetsuppdateringar. Enligt rapporten "Svenskarna och internet" från Internetstiftelsen i Sverige har internet varit den primära informationskällan för unga under flera år. Internetstiftelsen uppskattar i sin rapport att nästan alla skolungdomar, över 90%, använder internet för att söka information samtidigt som användning av internet går allt fortare ner i åldrarna (Internetstiftelsen i Sverige 2016, 27). Det är framförallt sociala medier som används som informationskälla för unga. Ungdomar i åldrarna 16-25 anser att Facebook är viktigare än traditionella medier så som TV, radio samt dags- och kvällstidningar för information och nyhetsuppdateringar (Internetstiftelsen i Sverige 2016, 48).

Detta sker i en tid då internet och framförallt sociala medier har blivit en plattform för spridning av falska nyheter, tendensiösa artiklar och politisk propaganda. (Statens Medieråd 2017). Internet och sociala medier är idag, trots sina fördelar och goda ändamål en kommunikationskanal för individer eller organisationer som vill sprida rykten, förtal och annan nedsättande information (Internetstiftelsen i Sverige 2017). Till skillnad från traditionella massmedier och uppslagsverk som oftast har en tydlig avsändare och en ansvarig utgivare kan information på internet och sociala medier snabbt förändras och vem som helst kan i princip publicera vad som helst (Statens Medieråd 2017). Med bristfälliga källkritiska kunskap riskerar rykten, falska nyheter och i övrigt nedsättande artiklar få större delning och spridnings frekvens (Internetstiftelsen i Sverige 2017).

Samtidigt som barn och ungas informationsvanor har förändrats från traditionella medier till internetbaserad information uttrycker samhällsdebatten en oro kring barn och ungas källkritiska förmåga. I den statliga utredningen (SOU 2016:5, 536) *Låt alla forma framtiden! Betänkande av 2014 års Demokratiutredning- Delaktighet och jämlikt inflytande* hänvisas det till skolinspektionens granskning som menar att unga behöver lära sig mer om kritisk tänkande. Enligt utredningen finns det tydliga brister. En tredjedel av skolelever i årskurs 7 till 9 helt saknar undervisning i källkritik. Detta anses som mycket allvarligt då förmågan att kunna granska och bedöma information är en avgörande kunskap för att på ett säkert sätt kunna bedöma trovärdigheten av

nätbaserad information. Det framgår vidare av utredningen att det finns ett behov av att utveckla lärarnas kompetens inom information- och källkritisk kunskap. Kompetensen anses som mycket ojämn, vilket bör förändras genom nya prioriteringar inom lärarutbildningen. Det är vidare enligt utredningen en fråga om demokrati. Att kunna tillgodogöra sig och bedöma trovärdigheten av information är nödvändigt för att aktivt kunna delta i demokratin (SOU 2016:5, 536).

Utredningens ordförande Olle Wästberg uttrycker i en debattartikel i Svenska dagbladet att unga måste få chansen att lära sig mer om källkritik, vilket försvåras ytterligare av att traditionella medier så som tidningar under senare tid har lagt ner sina skolsatsningar i frågan om källkritik. Wästberg poängterar att det måste ske en förändring annars riskerar konspirationsteorier, falska nyheter och vinklad information att få större fotfäste hos ungdomar vilket i sin tur, ur ett långsiktigt perspektiv kan hota demokratin och dess grundprinciper. När läranderesurserna från de traditionella medierna försvinner bör det ersättas med större satsningar inom skolorna själva där nya vägar och strategier skall utvecklas enligt Wästberg (Svenska Dagbladet 2016, 11 Juli). Bo Jansson ordförande i Lärarnas Riksförbund skriver i en annan debattartikel i Dagens Samhälle att källkritik och kritiskt tänkande är en vital och avgörande del i elevers kunskapsutveckling. Denna del av undervisningen får inte bortses ifrån enligt Jansson eftersom ungdomar annars riskerar att bli enkla mål för mörka och odemokratiska krafter. Jansson uttrycker avslutningsvis i artikeln att undervisning, oavsett ämne bör och skall beröra källkritik i syfte att försvara eleverna mot vilseledande information. Det är lärarnas samhällsuppdrag att beröra ämnen som hotar demokratin (Dagens Samhälle 2015, 15 december).

För att komplettera och effektivisera undervisningen i olika ämnen och undervisningsteman menar Skolverket att skolorna och dess lärare i större utsträckning bör använda sig av det kulturella arv som särskilt finns hos museer och historiska arkiv genom studiebesök (Skolverket, 2017). Det är ur denna kontext som offentliga arkivinstitutioner kommer in i bilden som ett stöd- och en läranderesurs för skolor som vill komplettera den ordinarie undervisningen i källkritik med besök och övningar hos arkiven. Under många år tillbaka har arkivinstitutionernas arkivpedagoger runt om i landet erbjudit pedagogiska program som bland annat berör källkritik (Sjöberg 2016, 114). Nästa avsnitt kommer på ett mer ingående sätt beskriva arkivpedagogikens framväxt som läranderesurs i Sverige.

1.3 Bakgrund: Arkivpedagogikens framväxt

I slutet av 80-talet och vid början av 90-talet skedde en förändring i synen på arkivens samhällsroll. Denna förändring inledes i samband med att utredningen *Öppenhet och minne- arkivens roll i samhället* ansåg att arkivinstitutionerna i Sverige var en betydande del av kulturpolitiken (Skånes Arkivförbund 2009, 9). I Utredning argumenterades det för att arkivinstitutioner i större utsträckning borde ses som kunskapsbildande och förmedlande institutioner. Utredningen påpekade i samband med detta att arkivens samlingar skulle bli mer tillgängliga för att uppnå det kunskapsbildande ändamålet (SOU 1988:11, 33-37). I likhet med museer och bibliotek skulle arkiven nu arbeta för en större öppenhet och tillgänglighet. Tidigare diskussioner hade handlat om en ensidig betoning av bevarandet och förvaltandet av

det kulturarv som fanns inom arkivinstitutionernas väggar. Nu rörde diskussionerna istället huruvida detta kulturarv skulle kunna användas utifrån ett kunskapsperspektiv (Skånes Arkivförbund 2009, 9).

Trots att utredningen tydligt slog fast att arkiven i högre utsträckning skulle utveckla sitt arbete med att tillgängliggöra och förmedla samlingarna för att bidra med kunskap var det först senare under 90-talet som man på allvar började tala om arkivpedagogik. Detta skedde i samband med att Statens kulturråd avlade rapporten *Att vidga deltagandet i kulturlivet- ett diskussionsunderlag* (1993:3). I denna rapport uttryckte Statens kulturråd skolelevers ringa kunskap och erfarenhet av arkiv i frågan om besök och användning. För att skolelever skulle öka sin kunskap om arkiven och dess samlingar behövdes det enligt Statens kulturråd göras satsningar på det pedagogiska området. Arkivinstitutioner behövde likt museisektorn pedagoger med inriktning mot barn och unga i syfte att tillgängliggöra och förmedla samlingarna (Skånes Arkivförbund 2009, 9-19).

Det är ur denna kontext som arkivpedagoger för första gången på allvar dyker upp i Sverige under mitten av 1990-talet, som en läranderesurs kopplat till lärarna och läroplanernas behov och önskemål. För att skolelever skulle ha möjlighet att tillgodogöra sig arkivmaterialet behövde arkivpedagoger metodiskt arbeta med att göra ett genomtänkt urval av arkivhandlingar, då historiskt arkivmaterial till sin natur är svårtillgängligt. Arkivpedagoger började även att utforma visningar och workshops vid besöken (Sjöberg 2016, 114). Det bör tilläggas att verksamma arkivarier i likhet med personal inom museer då som nu oftast utbildas internt i pedagogiskt arbete alternativt innehar kompetens från tidigare utbildning och erfarenhet av pedagogiskt arbete från andra områden.

När den nya läro- och kursplanen lades fram 2011 blev historia återigen ett viktigt kärnämne på gymnasiet. Historieämnet syftar till att ge skolelever kunskap i hur historia ordnas, skapas och används under skilda tidsepoker. Detta innebar att arkivpedagoger i större utsträckning än tidigare tillät elever att arbeta med historiska källor av skilda slag och granska, tolka samt värdera dessa. Det nya synsättet hade därmed större inslag av källkritisk tänkande än tidigare. Den nya läro- och kursplanen har vidare gjort det enklare för arkiven att vara en resurs för skolan. Arkivpedagoger kan nu mera på ett effektivare sätt skraddarsy lektionsuppläggen efter kursplanen (Sjöberg, 2016, 114).

Enligt arkivpedagogen Karin Sjöberg är det trots alla år av arkivpedagogiskt arbete fortfarande problematiskt och svårt att nå ut till lärare och få dessa att tillsammans med sina skolklasser besöka arkiven. Vad detta beror på är Sjöberg dock osäker på, alternativa förklaringar kan vara osäkerhet, ointresse, tidsbrist eller prioriterande av annat kopplat till undervisningen vid skolan. Eller ligger problemet hos arkivinstitutionen i frågan om marknadsföring? (Sjöberg, 2016, 114).

1.4 Forskningsrelevans

Källkritik i relation till internet och sociala medier är idag ett aktuellt ämne. Den stora utmaningen i dagens utbredda medielandskap är inte att finna information. Svårigheten är att hitta information som är tillförlitlig. För att bedöma tillförlitligheten behövs kunskap om källkritik (Statens medieråd 2017).

Som jag redogjorde för i tidigare avsnitt råder det inga större tvivel utifrån aktuella utredningar, debattartiklar och skolinspektionens granskning att undervisning som kopplar an till källkritik är bristfällig, vilket är både oroande och allvarligt. Skolornas användning av arkivinstitutioner är enligt min mening ett viktigt komplement till den ordinarie undervisningen i källkritik, vilket även styrks av skolverket.

I relation till ungdomars källkritiska kunskap bör de offentliga arkivinstitutionerna som idag har flertalet utvecklade och framtagna pedagogiska program som bland annat syftar till att främja ett källkritiskt tänkande hos skolelever vara en viktig läranderesurs och komplement till den ordinarie undervisningen. Frågan är huruvida offentliga arkivinstitutioner tar sig an uppgiften. Till skillnad från de enskilda arkiven som även har verksamma arkivpedagoger har de offentliga arkiven ett tydligt och lagstadgat samhällsuppdrag att verka för tillgänglighet och demokrati.

Det är enligt mig viktigt att studera offentliga arkivinstitutioner, eftersom dessa skall fungera och vara en viktig samhällsresurs. De skall i samband med detta följa och förhålla sig till regeringens kulturpolitiska mål. Regeringen uttrycker att de offentliga arkiven skall verka för främjande av kunskap i bred bemärkelse (Regeringen 2017). Trots detta vill jag även påpeka att det samtidigt är viktigt att lyfta fram arkivariens yrkesroll och betydelse i samband med studier av offentliga arkiv. Detta är något som oftast glöms bort. Jag ser de arkivarier som ansvarar för det pedagogiska utbudet i högsta grad representativa för hur institutionernas mål och arbete med främjande av kunskap uttrycks i praktiken. Det blir därmed relevant att studera de arkivarier som ansvarar för det pedagogiska utbudet. Genom detta kan ny kunskap bidra till förståelsen om hur arkivpedagoger tänker, motiverar sitt urval av arkivhandlingar och pedagogiska metoder och strategier som används vid besöken och övningarna som syftar till att främja ett källkritiskt tänkande hos skolelever. I samband med detta kan kunskap om de problem som arkivpedagoger upplever i arbetet eventuellt nås och vad dessa kan bero på. Det är slutligen ett perspektiv som kan skapa förståelse för vilka källkritiska principer och aspekter som arkivpedagoger väljer att belysa vid arbetet med främjande av källkritisk kunskap för skolelever.

De klassiska källkritiska principerna är i grunden mycket enkla. Det utgörs av fyra kriterier vilket är äkthet, tidssamband, oberoende och tendensfrihet. Det är även en hörnsten att skilja mellan berättelser och kvarlevor (Thuren 2005, 13). Trots att dessa principer i grunden kan tyckas enkla eller rent banala är det oftast mycket svårt att avgöra vad som är sant, utan man får nöja sig med olika grader av sannolikhet. Vidare krävs det skilda ingångar till olika typer av källor och problem där skillnaden i

metodarbetet kan te sig olika. Det är exempelvis stor skillnad mellan hur historieforskare och journalister arbetar. Källkritik är inte något exakt, utan sunt förnuft satt i system där varje unikt fall måste bedömas från dess egna förutsättningar (Thuren 1986, 2). Det blir med bakgrund ur detta högst relevant att se till hur de källkritiska principerna tillämpas vid besöken och övningsmomenten vid de offentliga arkiven. Finns det inslag som berör hur nätbaserad information är strukturerad? Eller är det fokus på just traditionella källor?

Denna Studie är framförallt intressant för verksamma lärare som funderar på att besöka arkivinstitutioner i syfte att komplettera den ordinarie undervisningen och verksamma arkivpedagoger som vill ha ett utifrånperspektiv på hur övriga arkivpedagoger i landet arbetar. Avslutningsvis är studien ett bidrag till den tidigare och pågående forskningen om skolelever i relation till informationsbedömning samt arkivpedagogiken i stort.

1.5 Syfte och frågeställningar

Denna studie avser att undersöka hur arkivpedagoger vid offentliga arkivinstitutioner i Sverige arbetar med främjande av källkritisk kunskap för grund- och gymnasieelever. Studien syftar därmed till att studera vilket arkivmaterial som de offentliga arkivens arkivpedagoger väljer att använda sig av samt vilka källkritiska aspekter och principer som arkivpedagoger väljer att fokusera på och vilka pedagogiska metoder som används i de program som syftar till främjande av källkritisk kunskap och varför? Undersökningen ämnar vidare att studera vilka eventuella svårigheter arkivpedagoger upplever i arbetet med främjande av källkritisk kunskap och vad detta kan bero på. Slutligen vill jag i denna studie utröna likheter och skillnader mellan de studerade arkivpedagogerna.

De övergripande frågorna för studien är följande:

- Vilket arkivmaterial ligger till grund för besöken och övningarna i källkritik? Och varför?
- Vilka källkritiska principer och aspekter väljer arkivpedagoger att fokusera på i arbetet med främjande av källkritisk kunskap? Och varför?
- Vilka pedagogiska metoder och strategier används och varför?
- Upplever arkivpedagoger hos de studerade arkivinstitutionerna svårigheter i arbetet med främjande av källkritisk kunskap för skolelever och vad kan detta bero på?
- Vilka likheter och skillnader finns bland de studerade arkivpedagogerna?

2. Tidigare forskning

Detta avsnitt kommer främst att beröra forskning som tidigare har bedrivits rörande arkivpedagogisk verksamhet mot skolor. Avsnittet kommer vidare att beröra forskning som syftar till att undersöka hur skolelever förhåller sig till källkritik i lärandemiljöer då min egen studie bland annat intresserar sig för hur arkivpedagoger vid offentliga arkivinstitutioner agerar som läranderesurs för källkritisk kunskap.

Eftersom Arkivpedagogik är ett relativt nytt fenomen inom arkivsektorn finns det ett begränsat forskningsfält. Det finns dock en mindre mängd studentuppsatser, artiklar och litteratur på området som genom skilda perspektiv och metoder har undersökt arkivpedagogisk verksamhet mot skolelever.

Det mest kända verket för forskningsfältet är *Historia på riktigt! – arkivpedagogik i praktiken* av Eva Sjögren och Catarina Lundström (2001). Detta verk är i första hand en handbok eller manual om man så vill för arkivvetarstudenter och verksamma arkivarier som vill lära sig mer om arkivpedagogiskt arbete. Författarna exemplifiera med praktiska tips och idéer som kan vara lämpliga att använda sig av vid besök av skolklasser vid arkivet. Författarna har samtidigt en argumenterande hållning och förespråkar arkivens viktiga roll som läranderesurs för skolan och menar att ett ökat samarbete mellan arkivinstitutionerna och skolan bör stärkas (Sjögren och Lundström 2001, 11-15).

Utöver detta har författarna gjort en studie om hur relationen mellan skolan och arkivinstitutionerna ser ut. 450 svenska arkiv, både statliga och enskilda arkiv blev tillfrågade genom enkäter, varav 175 svarade. Resultatet visade att hälften av de arkivinstitutioner som svarade på enkäten var villiga att anordna studiebesök av skolklasser. En mindre del av dessa hade inget utarbetat studiematerial för skolan. Enkätsvaren visade även att det fanns en stor del utbildade lärare vid arkivinstitutionerna, vilket visar på en potential för arkivpedagogiska ändamål (Sjögren och Lundgren 2001, 8-9).

Det bör påpekas att studien är gjord 2001 vilket inte säger någonting om hur det ser ut idag men ger indikationer på hur det har sett ut. Till skillnad från min egen studie intresserar sig detta verk inte för hur arkivpedagoger idag arbetar med skolelever. Författarna är istället intresserad av att rekommendera hur arbetet bör göras och kartlägga hur pass utbredd den arkivpedagogisk verksamhet är bland landets arkivinstitutioner.

Bland de studentuppsatser som har undersökt forskningsområdet vill jag först och främst redogöra och diskutera Helena Ulfners studie *Arkivpedagogik- nödvändig verksamhet eller kostsam sandlådeaktivitet?* Studiens syfte är att problematisera

arkivpedagogikens användbarhet och funktion genom att både intervjua lärare, elever och arkivpedagoger. Författaren har även intresserat sig för att undersöka vad som egentligen förmedlas hos de studerade arkivinstitutionerna (Ulfner 2001, 2-3). I den första delen av undersökningen har Ulfner intervjuat en högstadielärare och kommit fram till att läraren uppskattar arkivväskor som komplement till undervisningen. Den intervjuade läraren påpekade i studien att arkivväskan fungerar bra som fördjupning och som en levande kontakt med det förflutna i historieundervisningen. Det problem som återkom var elevernas svårigheter att tyda äldre handskrift i arbetet med arkivväskan (Ulfner 2001, 14-15). De grundskoleelever som blivit intervjuade av Ulfner påpekade likt läraren att de upplevde stora svårigheter med att tyda den äldre handskriften. Eleverna berättade vidare att de inte hade någon uppfattning innan arbetet med arkivväskan om vad ett arkiv var för något och vad det kunde användas till. I det stora hela tyckte eleverna att det var kul och intresseväckande att arbeta med arkivväskan och kunde vidare tänka sig att besöka ett arkiv i framtiden, dock utan att veta i vilket syfte (Ulfner 2001, 16).

I detta fall var väskorna framtagna och utvecklade av en arkivpedagog vid Landsarkivet i Uppsala i syfte att användas i undervisningen för högstadieelever. Denna del av Ulfners undersökning visar inte på något sätt hur arkivpedagogen direkt arbetar med skolelever, utan hur det framtagna materialet används och upplevs i undervisningen. Det intressanta är att Ulfner till skillnad från min egen studie undersöker användarna av arkivmaterial. På grund av detta perspektiv har det enligt min mening varit viktigt att se till detta resultat, vilket jag kommer att återkomma till i min egen studie.

I Ulfners andra undersökningsdel har en arkivpedagog från Skånes arkivförbund intervjuats. Här framgår det att arkivpedagogen ser sina uppgifter som ett främjande av förståelsen för vad ett arkiv är och hur det kan användas. Arkivpedagogen berättade även i studien att det krävs mycket tid och engagemang då arbete med arkivmaterial är tidskrävande och det behövs tålamod både från elever och lärare (Ulfner 2001, 18-19).

I frågan om vad som egentligen förmedlas och hur förmedlingen planeras drar Ulfner paralleller till museipedagogiken och menar att historiskt arkivmaterial är mycket mer svårtillgängligt till skillnad från museiföremål, vilket gör det svårare för arkivpedagogen att förmedla historia, det krävs större planering innan skolbesöken. Historiska arkivdokument behöver enligt Ulfner kontextualiseras för att bli begripligt. Ulfner exemplifierar i sin undersökning med en husförhörslängd, vilket är ett dokument från en förfluten tid och kan vara svårt att förmedla till skolelever om det inte kontextualiseras. En förklaring och bakgrund till dokumentets tillkomst och funktion blir därmed viktigt.

När det kommer till urval av dokument förklarade den intervjuade arkivpedagogen vid Skånes arkivförbund i undersökningen att urvalet av material görs med bakgrund av dess läsbarhet, önskemål av lärare och vilka öppningar till diskussion som dokumentet kan frambringa. Att få önskemål från lärare är dock svårt att få eftersom lärarna enligt den intervjuade arkivpedagogen har begränsade kunskaper om vad ett arkiv är och vad som finns hos arkiven. Arkivpedagogen påpekar slutligen i Ulfners undersökning att materialet måste skapa entusiasm och nyfikenhet. Att använda sig av

svart-vita kopior är inget som rekommenderas. Sammantaget är det enligt den intervjuade arkivpedagogen i Ulfners studie mycket viktigt att hela tiden fundera över urvalet av dokument, hur man visar dokumentet och för vem (Ulfner 2001, 24-26).

Ulfners resultat är intressant och ger en indikation till vikten av materialurval vid skolbesök och arkivväskor. Dessvärre är studien från 2001, vilket inte berättar något om hur det ser ut idag. Urvalet av informanter vid arkivinstitutionerna och skolorna är mycket ringa i Ulfners studie. Det är en arkivpedagog och en lärare samt två elever som har intervjuats. Detta ger enligt mig inte en heltäckande bild om hur arkivpedagoger arbetar i Sverige. Det är inte representativt. Jag har dock förståelse för författarens eventuella svårigheter att hitta arkivpedagoger att intervjua för materialinsamling år 2001. Undersökningen säger inte heller någonting om hur arkivpedagoger vid de kommunala och statliga arkivinstitutionerna arbetar med pedagogiska projekt. Ulfner har enbart undersökt Skånes arkivförbund, vilket är en ideell organisation med helt andra förutsättningar och resurser (Skånes Arkivförbund 2017). Jag kommer dock att återkomma till denna del av Ulfners studie i min egen uppsats eftersom det berör delar av mina frågeställningar om urval och pedagogiska metoder.

En annan studentuppsats som berör det arkivpedagogiska området är Karin Lundbäcks *Arkiv för vem? – En undersökning om arkivpedagogik och tillgängliggörande*. Denna studie syftar till att undersöka vilka aspekter inom arkivpedagogiken som de studerade arkivinstitutionerna satsar på. Är det tillgängliggörande av äldre material eller nutida? Och hur resonerar arkivinstitutioner kring arkivpedagogik? Studien ämnar vidare att undersöka arkivinstitutionernas användargrupper i frågan om tillgängliggörande (Lundbäck 2012, 6). Denna studie är relevant att belysa i relation till min egen studie eftersom den berör frågor om materialurval och metoder för tillgängliggörande.

Lundbäck har läst styrdokument, hemsidor och haft en del mejlkontakt med arkivarier som underlag för undersökningen. De studerade arkivinstitutionerna är folkrörelsearkiv, stadsarkiv, landsarkiv och näringslivsarkiv. Lundbäcks resultat och slutsatser visar på att arkivinstitutioner lägger stor vikt vid äldre arkivmaterial vid besök av exempelvis skolklasser. Studien synliggör vidare hur flera av de studerade arkivinstitutionerna låter elever komma i kontakt med originalhandlingar i syfte att skapa en känsla om vad arkiv är, vad arkiven innehåller och dess funktion. Det handlar till stor del även om att skapa en närhet till historien, vilket inte läroböckerna på samma sätt förmår att göra (Lundbäck 2012, 38-39). Vikten av att tillgängliggöra primärkällor hos de studerade arkivinstitutionerna framkommer därmed tydligt i Lundbäcks studie.

I frågan om hur arkivinstitutioner ser på arkivpedagogik och tillgänglighet visar Lundbäcks studie på att de flesta av de studerade arkivinstitutionerna inte har någon anställd arkivpedagog. Trots detta är besök av skolklasser vanliga. Lundbäck förklarar att det finns gemensamma nämnare i hur skolbesöken hanteras. Besöken hanteras först med en introduktion om vad arkiv är och hur det är uppbyggt, sedan besök i magasinet. Enligt Lundbäck motiverar arkivinstitutionerna detta tillvägagångssätt med att man vill ge en grundläggande förståelse om vad ett arkiv är, eftersom de flesta skolelever saknar denna kunskap (Lundbäck 2012, 40). Oavsett

skolklassernas syfte med besöket väljer arkivinstitutionerna att presentera arkivet och dess funktion.

Detta resultat är intressant eftersom det ger en indikation till att majoriteten av skolelever aldrig tidigare besöket ett arkiv och saknar förståelse för varför arkiven finns. Lundbäcks resultat om materialurval och pedagogiska strategier är något som jag kommer att återkomma till i min egen studie eftersom jag ämnar att se till vilket material som arkivpedagoger väljer samt hur man rent pedagogiskt arbetar.

Lundbäcks studie är relativt ny i jämförelse med andra studentuppsatser på området och ger en större förståelse för hur det ser ut idag. Studien studerar en mängd arkivinstitutioner både kommunala, statliga och enskilda. Vilket jag anser är representativt för att beskriva hela arkivsektorn. Metoden är något jag dock känner mig tveksam till. Istället för att direkt intervjuar personal har författaren valt att till större del använda sig av styrdokument och hemsidor. Hemsidor är informativa men även ett sätt för arkivinstitutioner att marknadsföra sin verksamhet på. Styrdokumenten ger i sin tur en beskrivning av arkivens uppdrag, visioner och satsningar. Dessvärre säger dessa inget om hur arkivpedagogen som ansvarar för besöken upplever situationen och svårigheter i arbetet. Arkivpedagogens egna motiveringar och urval och tillvägagångssätt är inte heller något som varken hemsidor eller styrdokument kan ge information om.

Det finns även en mindre mängd internationella artiklar som behandlar hur arkiven och arkivarier fungerar som läranderesurs för skolor. En av dessa är den Amerikanska artikeln "Primary Sources in K-12 Education: Opportunities for Archives", Vilket bygger på en sammanställning av en rad artiklar på området. Författad av Julia Hendry. Syftet med artikel är att beskriva hur historiska primärkällor fungerar som komplement till läroböcker i historieundervisningen för elever i grund och gymnasieklasser i Amerika. Hendry motiverar sin studie med den ökade användningen av historiskt arkivmaterial i undervisningen under senare år. Studien fokuserar således på hur elever arbetar med materialet genom ett aktivt lärande genom ifrågasättande och laborerande i klassrummet med det historiska arkivmaterialet (Hendry 2007, 114-118). Hendry hävdar att elever blir mer deltagande i sitt eget lärande och således mer engagerade i lärandeprocessen vid användning av historiska källor i historieundervisningen till skillnad från att enbart använda läroböcker. Studien baserar bland annat på undersökningar av projektet "National History day projects". I detta projekt fick elever agera källkritiskt vid läsning av skilda dokument, vilket berörde historiska händelser och livsöden. Vilket gav elever möjlighet att tillämpa ett historieforskande förhållningsätt och ifrågasätta källorna (Hendry 2007 120).

I artikeln framgår det dock att vissa problem och nya krav ställs och uppstår i klassrummet vid denna tillämpning enligt Hendry. För det första ställer det krav på att läraren åsidosätter läroboken och blir mer engagerade och stödjande i undervisningen, samtidigt som disciplinära problem i klassrummet ofta är förekommande (Hendry 2007, 121). Det intressant är att artikeln samtidigt antyder att lärare generellt har ringa kunskaper om arkivmaterial och av arkivinstitutioner. Det är ur detta sammanhang som arkivarier kan fungera som stöd och resurs till läraren (Hendry 2007, 125). Hendry menar att verksamma arkivarier mer aktivt idag och i framtiden

skall fungera som stöd genom att handleda lärare i urval av arkivdokument och skapa framtagna paket via nätbaserade resurser som läraren genom instruktioner från arkivarier kan använda sig av i undervisningen. Genom detta får arkivarier chansen att visa sin kompetens och utveckla samarbetet med lärare och skolor. Det är även en möjlighet som ger arkivarier chansen att influera nästa generation i synsättet på historiska källor och vikten av dessa i skilda sammanhang (Hendry 2007 126-128).

Denna artikel är intressant i relation till min egen studie. Detta för att Hendry belyser hur lärare kompletterar den historiska undervisningen med arkivmaterial och de problem och krav som ställs genom denna användning ur ett Amerikanskt perspektiv. Avslutningsvis ger artikeln indikationer på hur arkivarier bör fungera som rådgivande och stödjande resurs för lärare, framförallt vid urval av arkivmaterialet då lärare enligt Hendry innehar begränsade kunskaper om arkivmaterial och arkiv i Amerika.

Vänder vi blicken mot forskningsfältet som mer ingående har studerat hur skolelever förhåller sig till källkritik i lärandemiljöer vill jag belysa artikeln *Debating credibility: the shaping of information literacies in upper secondary school* av Helena Francke, Olof Sundin och Louise Limberg. Artikeln syftar till att undersöka hur gymnasieelever bedömer skilda typer av källor, analoga och digitala i frågan om trovärdighet ur ett sociokulturellt perspektiv. Det är elevernas bedömning och informationskunnighet i relation till förmågan att kunna söka och bedöma källor som är i fokus för denna studie. Författarna diskuterar inledningsvis att tidigare forskning rörande ämnet har visat på att gymnasieelever i skolmiljöer söker information utan att egentligen ifrågasätta den information de finner (Francke, Sundin och Limberg 2011, 675-679).

Studien är baserad på interjuver, observationer och skriftligt material. Författarna har genom dessa metoder undersökt hur en större grupp gymnasieelever tar sig an uppgiften att ranka 12 skilda informationskällor för ett gemensamt ämne i frågan om trovärdighet. (Francke, Sundin och Limberg 2011, 679-680).

Författarnas resultat av studien visar att elever bedömde informationskällans trovärdigheter efter faktorer så som författarens expertis på området, kontaktbarhet, antal läsare/följare, referenser, när information var författad och huruvida vissa mediagenre är tillförlitliga. Eleverna bedömde även källans trovärdighet efter den retorik som användes och författarens sociala engagemang i skilda frågor (Francke, Sundin och Limberg 2011, 681-687).

Studien synliggör även hur en bibliotekarie vid ett skolbibliotek arbetar med gymnasieelever i frågan om informationsbedömning och trovärdighet, vilket är intressant i relation till min egen studie. Det framgår av studien att bibliotekarien tillsammans med elever diskuterade vem som har författat källan, när den skrevs, källans referenser och vikten av att jämföra två skilda källor med varandra. Bibliotekarien informerade även eleverna om hur Wikipedia fungerar och hur olika faktorer påverkar sidans trovärdigheten.

Till skillnad mot min egen studie redogör artikeln främst för hur elever tänker och bedömer skilda typer av informationskällor med stöd av en bibliotekarie vid en skolmiljö. Vilket är ett mer elevorienterat perspektiv. Min studie intresserar sig inte

för att undersöka hur skolelever tänker och reflekterar i arbetet med att bedöma källors trovärdighet. Jag är istället intresserad av hur arbetet vid offentliga arkivinstitutioner bedrivs av arkivpedagoger i frågan om förmedling av källkritisk kunskap. Vilket är ett pedagogorienterat perspektiv till skillnad mot denna studie.

Mitt eget bidrag till forskningsfältet blir därmed, till skillnad från tidigare studier att specifikt undersöka hur arkivpedagoger vid offentliga arkivinstitutioner arbetar med främjande av källkritisk kunskap mot grund- och gymnasieelever vilket tidigare inte har gjorts. Som vi tidigare sett i detta avsnitt är det främst studentuppsatser som berört arkivpedagogisk verksamhet mot skolelever. Dessa studier har berört den arkivpedagogiska verksamheten ur ett brett perspektiv. Jag ämnar istället att gå in på det arbete som berör just källkritik och nå arkivpedagogenas egna tankar, urval, motivering och upplevelser samt de eventuella skillnader som finns mellan de studerade arkivpedagogerna i dessa frågor.

3. Teori och begrepp

Eftersom denna uppsats berör den arkivpedagogiska verksamheten hos de studerade arkivinstitutionerna har jag valt att använda mig av två artiklar av den Kanadensiska arkivvetaren Terry Cook, vilket bland annat berör postmodern arkivteori. Detta för att placera in det arkivpedagogiska arbetet i en större samhällskontext och visa på dess relevans i dagens samhälle. Valet av Cooks artiklar bygger vidare på att skapa förståelse för arkivinstitutionernas samarbete gentemot övriga verksamheter i samhället så som skolväsendet samt ett nytt synsätt på arkivyrkets profession, samhällsroll och synen på arkivdokument.

Jag har vidare valt att använda mig av begreppet ”Edutainment” och ”Tacit/experiential learning” vilka är starkt förknippat med museisektorns syn på lärande. Jag anser att dessa två synsätt på lärande är fruktbara för min egen tolkning av den arkivpedagogiska verksamheten vid de offentliga arkiven. Till skillnad från arkivpedagogiken är museipedagogiken ett betydligt äldre fenomen inom kultursektorn. Därför bör det enligt min mening finnas inspiration och influenser från museisektorn hos arkivpedagogiken. ABM-sektorn har vidare under de senaste åren stärkt sitt samarbete där barn och unga är gemensamma målgrupper hos de bägge kulturinstitutionerna där bland annat tillgängliggörandet av samlingarna är ett viktigt verksamhetsområde.

3.1 Cooks fyra paradigmer

I Terry Cooks artikel ”Evidence, memory, identity, and community: four shifting archival paradigms” beskrivs fyra paradigmer som under historien har präglat synen på arkivinstitutionen och arkivariens yrkesroll. Cook benämner även paradigmer som ”frameworks”, vilket enklast kan översättas till ramverk. Cook menar dock att dessa ramverk ej ersätter och tar över fullt ut från tidigare synsätt och idéer. Spår av äldre praktiker och synsätt lever vidare och smälter samman med nya ramverk. Ramverken har kommit att påverka den arkivvetenskapliga litteraturen och det praktiska arkivarbetet sedan början av arkivyrkets professionella framväxt (Cook 2013, 105).

Det är framförallt det tredje och det fjärde paradigmen som är av störst relevans för denna uppsats. Det bör dock redogöras för samtliga. Detta för att skapa större förståelse för samtliga ramverk och bringa mer tyngd till diskussionen.

I Cooks modell är begreppet ”bevis” det första ramverket, vilket kan sägas spegla de idéer som rådde i västvärlden mot slutet av 1800-talet. Under denna period ansågs arkiven vara publika institutioner tillhörande staten (Cook 2013, 106).

Arkivhandlingarna var tillgängliga för medborgaren, främst för forskningen. Arkivariens primära uppgift var dock under denna period att agera som väktare eller beskyddare av nationens officiella handlingar. Perioden kan sägas vara starkt influerad av den brittiska arkivvetaren Hilary Jenkinsons idéer om arkivarien som sanningens väktare. Arkivariens främsta uppgift var inte att selektivt välja ut de handlingar som ansågs som viktiga och värda att bevara för framtida forskning, detta ansågs vara allt för subjektivt. Trots detta prioriterades statliga handlingar, från den politiska eliten och nationens aktiviteter (Cook 2013 106-107).

Proveniensprincipen härstammar även från denna period, vilken syftar till att bevara och ordna ett arkiv efter arkivbildarens ursprungliga ordning. Den ursprungliga ordningen var ett bevis på hur arkivbildaren verkade och ger en inblick i organisationens struktur (Cook 2013, 106).

Det andra paradigmet, vilket betecknas utifrån begreppet ”minne” var rådande från början av 1930-talet till slutet av 1970-talet. Under denna period ökade produktionen av de statliga handlingarna. Dessvärre förmådde inte arkiven att spara allt, utan endast en bråkdel av den totala mängden handlingar. Detta föranledde till att arkivarien antog en mer selektiv och kritisk roll i frågan om vad som skulle sparas. Begreppet ”appraisal” vilket kan översättas till urvalsbedömning eller värdering blev allt mer vedertaget under denna period. Arkivarien skulle agera som expert och fördelaktigt inneha historievetenskaplig utbildning eller kunskap för att på så vis kunna göra en god bedömning av vilka handlingar som skulle sparas för den historiska forskningen. Denna period speglas av en förändring inom historieforskningen. Det var nu allt mer populärt att studera samhällsgrupper som inte utgjordes av eliten. Arkivinstitutionerna följde helt enkelt forskningstrenderna inom historievetenskapen allt mer. Detta ledde till att arkiven kom att spara allt fler handlingar som var producerade av de lägre samhällsklasserna. (Cook 2013, 107-108). Synen på vad som utgjorde en arkivhandling breddades även under denna period. Nu ansågs även fotografier och filmmaterial utgöra arkivhandlingar (Cook 2013, 108-109).

Från början av 1970-talet sker det tredje paradigmet, vilket utgår från begreppet ”identitet”. Under denna period kom arkivvetenskapen att bli allt mer fristående från historievetenskapen. Arkivarien började nu forma sin egen identitet med hjälp av utformade utbildningsprogram inom arkivvetenskap vid universiteten. Arkivvetarna började samtidigt influeras av en rad andra akademiska discipliner. Denna förändring sker samtidigt som den postmoderna teorin allt starkare kom att påverka paradigmet. Cook menar att arkivinstitutionerna och arkivarieyrket kom att spegla samhällets pluralism och mångfald i allt högre grad. Det fanns nu inte längre en absolut vedertagen sanning att skyddas i arkiven, utan flera sanningar, röster, berättelser och perspektiv. Detta kom vidare att skapa ett nytt synsätt på urvalen av de handlingar som skulle sparas för framtiden. Arkiven skulle spegla samhällets funktioner och aktiviteter i ett allt bredare spektrum. Begreppet ”identitet” avspeglar sammanfattningsvis både arkivariens strävan mot en egen identitet samtidigt som arkivinstitutionerna skall fungera som identitetsskapande samhällsresurs för en större del av samhället (Cook, 2013, 109-113).

Det fjärde paradigmet utgår från begreppet "community" vilket bland annat kan översättas till samfund, gemenskap, samhälle och intressegrupp. Detta paradigm är inte idag direkt rådande och färdigformat utan under utveckling och bygger delvis vidare på det tredje paradigmet "identitet". Cook menar dock att västvärldens arkivinstitutioner allt mer styrs åt det fjärde paradigmet (Cook 2013, 113).

Det fjärde paradigmet grundar sig i första hand på de kommunikationsmöjligheter som har skapats genom den digitala revolutionen, vilket har lett till att samhällsgrupper och organisationer allt oftare skapar sina egna online-arkiv. Dessa handlingar skapas i syfte att binda ihop gemenskaper och stärka organisationers identitet. Detta har skapat möjligheter för arkiven att dokumentera mänskliga erfarenheter i allt större utsträckning. Cook poängterar dock att möjligheten att förvärva allt material som nu skapas genom dessa "community archives" inte är möjligt och skall inte heller vara det primära målet. Istället skall arkivarierna stödja arkivering lokalt och skall på ett betydande sätt verka som mentor, stöd och resurs för dessa. Arkivariernas expertis skall inte längre enbart finnas inom arkivinstitutionernas väggar utan söka sig utåt i samhället för att erbjuda sin kompetens (Cook 2013, 113-116).

Utöver detta ger det fjärde paradigmet utrymme för mycket mer. Det tar inte stopp vid stödjande av lokala arkiv i samhället. Paradigmet i sin helhet ger uttryck för samarbete, kooperativa lösningar, ett utåtriktat agerande och att lyssna mer aktivt på medborgaren (Cook 2013, 115).

Samarbete och en utåtriktad verksamhet är något som går som en röd tråd genom det fjärde paradigmet. Jag tolkar det vidare som ett skapande av intresse för arkivfrågor och arkivverksamheten genom att agera utåt, lyssna, skapa dialog där arkivinstitutionerna bidrar med kunskap och samtidigt tar till sig de behov av arkivkunskap som finns i samhället. Det är även viktigt att poängtera att det fjärde paradigmet bygger vidare på det tredje paradigmet som tydligt främjar till pluralism. Vilket föranleder till ett inkluderande och ett mer demokratiskt arkiv.

I Terry Cooks artikel "Archival science and postmodernism: new formulations for old concepts" fördjupar sig Cook ytterligare kring det pågående arkivvetenskapliga paradigmet "Community". Cook (2001, 18) menar att:

Postmodernism is not the only reason for reformulating the main precepts of archival science. Significant changes in the purpose of archives as institutions and the nature of records are other factors which, combined with postmodern insights, form the basis of the new perception of archives as documents, institutions, and profession in society.

Av citatet ovan framgår det enligt Cook att märkbara förändringar i synsättet på arkivinstitutioners samhällsfunktion i kombination med postmodern påverkan är faktorer som påverkar arkivinstitutionernas praktiker. Enligt Cook bör arkiven i större utsträckning fortsätta utvecklas mot att tillgodose medborgarnas behov i frågan om tillgänglighet för att arkivens skall anses som relevanta i dagens samhälle. Arkivens existens rättfärdigas enligt Cook därmed utifrån medborgarnas behov av identitet, lokal förankring, historia och kultur ur ett individuellt- och samhällskollektivt perspektiv (Cook 2001, 18). Arkivens uppdrag för att uppfattas som behövliga och

relevanta blir vidare att arbeta för att ta arkiven till folket och engagera medborgarna att besöka och använda arkiven (Cook 2001, 19).

Jag anser att Cooks modell är applicerbar för att tolka mönster hos dagens arkivinstitutioner och det praktiska arbetet hos arkivarier. Modellen med de fyra paradigmen blir därmed en teoretisk bas att utgå ifrån vid studier av arkivariers praktiska arbete samt arkivinstitutionernas förhållningssätt till pedagogiskt arbete mot skolelever och andra utåtriktade verksamheter.

3.2 Edutainment

I nästa del av detta avsnitt kommer jag beröra begreppet ”Edutainment” vilket är sprunget ur ”New museology theory”. Museologi professorn Eilean Hooper-Greenhill skriver i *Museums and Education – purpose, pedagogy, performance* (2007, 31-32) att synen på lärande utifrån teori och praktik under de senaste åren har förändrats inom MLA, vilket är den brittiska motsvarigheten till den svenska ABM-sektorn. Det brittiska MLA projektet LIRP ”Learning Impact Research Project” framhävde att lärande inom den brittiska kultursektorn skall vara en process som främjar till aktivt engagemang med erfarenhet. Vilket är ett effektivt förhållningssätt till lärande som i sin tur leder till en önskan att lära sig mer enligt LIRP.

Begreppet edutainment beskrivs som ett sätt att förstå det nya förhållningssättet till lärande mot barn och unga, främst inom den brittiska museisektorn. Begreppet är en sammanslagning av ”Education” och ”Entertainment”, vilket kan översättas till lärande och nöje. Hooper-Greenhill beskriver hur synen på nöje och traditionellt lärande i klassrummen under de senaste åren har närmast sig varandra och bör inte längre betraktas som varandras motpoler. Begreppet ”Edutainment” förespråkar ett synsätt som hävdar att lärande och nöje fungerar effektivt tillsammans i lärandesituationer. Instruktioner, upptäckande, tänkande, känslor, upplevelser, arbete och underhållning är alla inslag under begreppet (Hooper-Greenhill 2007, 33-34). Enligt flertalet lärandeteoretiker behöver inte lärande betyda hårt arbete. Studier har visat på att nöje i lärandesituationer framhäver bättre minne och effektivare inläring enligt Hooper-Greenhill (2007, 36).

Nalan Aksakal doktorand inom lärandeteori förklarar i artikeln ”Theoretical View to The Approach of The Edutainment” att begreppet ”Edutainment” är svårdefinierat men att det finns gemensamma nämnare som forskarna på området är överens om. För det första benämns det som en metod i syfte att förmedla kunskap om svåra ämnen genom att skapa entusiasm och spänning genom nöje. Det är vidare en metod som använder sig av grafiska och visuella hjälpmedel genom bland annat interaktion för att skapa nyfikenhet och fånga personers intresse för ett ämne i lärandesituationer (2015, 1233). Det framgår här tydligt att begreppet utgörs av ett synsätt och en metod i syfte att genom skilda strategier av nöje förmedla ett effektivt lärande vilket både Hooper-Greenhill och Aksakal beskriver.

3.3 Tacit/experiential learning

Ett annat förhållningsätt till lärande som har varit framgångsrikt och länge beprövat inom museisektorn är "Tacit/experiential learning" vilket enklast kan översättas till lärande genom erfارande. Hooper-Greenhill förklarar att flertalet teoretiker kring ämnet lärande och utbildning hävdar att kunskap inte enbart kan förmedlas effektivt genom att berätta och informera åhörarna. För att skapa ett effektivt lärande behöver individer få möjlighet att komma i kontakt med det som skall förmedlas genom erfarande. När vi som individer upplever ett erfarande triggas våra känslor, vilket i sin tur leder till engagemang (Hooper-Greenhill 2007, 36).

Hopper-Greenhill förklarar vidare (2007, 37) "... The acknowledgment of the power of learning through experience is of vital importance to museums. This is one area where cultural organisations have more to offer than organisations whose sole concern is formal education. "

Detta bör förstås utifrån museisektorn möjligheter att erbjuda besökare kontakt med föremål, vilket är ett objektbaserat erfarande. Musealiserade föremål förmedlar historia, minnen, kultur och kan vidare trigga igång en nostalgiska upplevelse för besökaren. Ett lärande genom erfarande betyder vidare ett lärande genom aktivt deltagande, vilket går emot synen på museibesökare som passiva. Aktiva deltagare är till skillnad från passiva, aktiva i sitt eget lärande genom erfarande. Vilket betyder att den aktiva deltagaren använder sin fantasi, känslor, tidigare kunskaper och kreativitet vid kontakt med exempelvis skilda typer av objekt vid ett museibesök som syftar till ett lärande (Hopper-Greenhill 2007, 36-37).

4. Metod och urval

För att nå studiens syfte och besvara dess frågeställningar har en kvalitativ metod valts för undersökningen. Valet av en kvalitativ metod har gjorts med bakgrund ur syftesformuleringen och dess frågeställningar. Den kvalitativa metoden är lämplig eftersom den skapar förutsättningar att samla in empirisk data genom att direkt ställa frågor till de människor som verkar inom institutionerna, deras upplevelser, hur de tänker och varför de gör saker på ett visst sätt (Ahrne och Svensson 2011, 10-11). Ett överordnat syfte med den kvalitativa metoden blir därmed att nå insyn och insikt om fenomen som berör personer och dess verklighet (Dalen 2007, 15). Vilket är av högsta relevans för studiens syfte.

Jag har därmed bortsett från en kvantitativ metod. Eftersom den kvantitativa metoden snarare har fokus på variabler och inte på mänskliga erfarenheter eller mer djupgående beskrivningar av det fenomen som skall studeras (Trots 2010, 27). En Kvantitativ metod blir därmed inte relevant för denna studie efter som jag inte är intresserad av kvantitativ data så som hur mycket, hur länge eller hur ofta.

4.1 Kvalitativ intervju

Jag har i denna studie använt mig av kvalitativa intervjuer som verktyg för insamling av empirisk data. Den kvalitativa intervjun utmärks av att forskaren ställer enkla och raka frågor som frambringar komplexa svar (Trost 2010, 25). Den kvalitativa intervjun är vidare väl anpassad för att ge insyn i respondentens tankar, känslor och erfarenheter (Dalen 2007, 14).

Genom att tillämpa en kvalitativ intervju som metod skapas möjligheten att direkt komma i kontakt med verksamma personer vid de studerade arkivinstitutionerna som arbetar eller har arbetet med pedagogiska projekt som syftar till främjande av källkritiskt tänkande. Genom att intervjua arkivpedagoger vid de utvalda arkivinstitutionerna hoppas jag få empiriskt material som synliggör huruvida arkivpedagoger väljer att utforma de pedagogiska programmen, hur de tänker kring urval samt hur de motiverar sitt urval av arkivmaterial. Jag ämnar vidare att på samma sätt samla in material som visar på vilka principer och aspekter av källkritiken som arkivpedagogerna väljer att fokusera på och varför. Samtidigt ämnar jag genom en kvalitativ intervju att nå de eventuella svårigheterna som arkivpedagoger upplever i i arbetet med de pedagogiska programmen.

Eftersom arkivpedagoger är de som är både planerande, styrande och aktiva vid de pedagogiska programmen anser jag att deras åsikter, reflektioner och tankar måste ses som en gedigen informationskälla i anslutning till studiens syfte och frågeställningar.

Metodens styrka ligger därmed i att den låter respondenterna öppet berätta hur de gör saker i praktiken och vilka rutiner som de använder sig av. Samtidigt som detta sker får respondenterna även möjlighet att sätta mening på sina erfarenheter, vilket innebär att den intervjuade framhäver sina upplevelser kring det tema som studien intresserar sig av (Eriksson-Zetterquist och Ahrne 2011, 56).

I likhet med övriga metoder har den kvalitativa intervjun svagheter. Trots att intervjuer är ett effektivt redskap för att nå information präglas intervjusituationen av den sociala och språkliga kontexten. En intervju säger något om stunden och situationen som den utfördes vid (Eriksson-Zetterquist och Ahrne 2011, 37). Förhållandet mellan den som utför intervjun och den som blir intervjuad präglas av en mängd faktorer. Forskaren måste bland annat vara medveten om hur man bemöter den intervjuade, vilken plats som har valts och vara tydlig med studiens syfte. Den intervjuade behöver känna sig bekväm och införstådd med studiens syfte för att intervjun ska bli fruktbar (Eriksson-Zetterquist och Ahrne 2011, 44-46). Intervjun ställer sammantaget krav på noggrann planering, mellanmänsklig och social kompetens för att intervjun skall bli lyckad.

Det bör även tilläggas ur ett källkritiskt perspektiv att muntliga intervjuer är en berättande källa och det går aldrig att ta förgivet att den intervjuade gör vad de säger. Därför brukar intervjuer kompletteras med observationer. I denna studie har jag dock bortsett från att använda mig av observationer. För det första har det inte givits möjlighet till detta. En av de studerade arkivinstitutionerna har inte haft några inbokade skolklasser under den tidsperiod som omfattar den tid som är given mig för denna studie. Om observationer hade valts som ett komplement till intervjuerna är det viktigt att utföra observationer vid samtliga arkivinstitutioner som är valda för studien, eftersom jag ämnar att jämföra dessa. Observationer hade för denna studie kunnat gett ett material som visar på det som informanten tar för givet och inte nämner vid en intervju samt företeelser som kan upplevas som svåra att berätta om vid en intervjusituation (Öhlander 1999, 74-75). Metoden är även ett effektivt verktyg för att studera hur människor agerar tillsammans med andra, hur de positionerar sig gentemot andra och hur de förmedlar sina budskap (Lalander 2011, 84). Jag anser dock att intervjuer är bärande för studien. Blickar vi tillbaka till syftesformuleringen och studiens frågeställningar är jag främst intresserad av arkivpedagogens åsikter, reflektion, tankar, och motiveringar.

4.2 Styrdokument

I denna studie har jag utöver intervjuer använt mig av en rad interna och externa dokument som på skilda sätt beskriver arkivinstitutionernas uppdrag och förhållningsätt. Detta för att ge läsaren en uppfattning om hur arkivinstitutionerna förhåller sig i frågor som berör tillgänglighet och arkivpedagogisk verksamhet. Det bör förtydligas att dessa dokument inte utgör material för studiens syfte- och frågeställningar utan som en beskrivning av institutionerna som arkivpedagogerna är verksamma vid. Detta för att skapa en förståelse för vilka uppdrag och visioner arkivpedagogen skall förhålla sig till. På sätt och vis är detta även en beskrivning av de förutsättningar arkivinstitutionerna ger informanterna.

4.3 Tillvägagångssätt

När en kvalitativa intervjun skall tillämpas vid en studie finns det ett urval av tillvägagångssätt. Det finns därmed ett flertal variationerna och valmöjligheter på struktur och standardisering att förhålla sig till vid tillämpning av en kvalitativ intervju.

Eftersom flera arkivpedagoger vid skilda arkivinstitutioner har undersökts i denna studie anser jag att en hög grad av standardisering av frågorna har varit nödvändig vid intervjutillfällena i syfte att jämföra svaren med varandra. Mitt ändamål har dock inte varit att läsa upp frågorna i samma ordningsföljd, eller använda samma tonfall. Det viktigaste anser jag är att samma frågor har ställts. En låg grad av standardisering av frågorna hade riskerat att försvåra och sänka trovärdighet vid en jämförande analys. Intervjuerna är vidare utformade efter en semi-strukturerad modell vilket innebär att de valda intervjuteman och frågorna är strukturerade medans intervjun i sig är öppen till sin karaktär (Trost 2010, 42).

Inför intervjutillfällena har jag utformat en intervjuguide med förberedda frågor som har en direkt koppling till studiens frågeställningar. Intervjuguiden är strukturerad kring fyra övergripande teman (Bilaga 1). Vid intervjutillfället har det övergripande temat ställts som en öppen fråga vilket under samtals gång sedan utvecklas av de underfrågor som finns under varje tema. Jag har undvikit att göra intervjuguiden allt för detaljerad, utan fokuserat på övergripande teman. Allt för detaljerade intervjuguides riskerar att bli allt för svåra att till sig vid intervjutillfället. Under intervjun har jag strävat efter att låta respondent prata fritt, utan att avbryta. Jag har dock ställt följdfrågor när detta har känts relevant.

Efter det att intervjuerna genomförts har de transkriberats och sammanställts i undersökningen. För att sedan redogöras och diskuteras utifrån studiens syfte. Jag har sedan analyserat samtliga intervjuer genom en jämförande analys utifrån de begrepp och teoretiska ramverk studien utgår ifrån för att sedan besvara studies övergripande frågeställningar.

4.4 Etiska reflexioner

Forskning som bedrivs med kvalitativa intervjuer medför etiska dilemman som jag anser bör diskuteras. Dessa problem berör informanternas deltagande i studien, intervjusituationen och hur forskningsresultatet förmedlas. För det första finns det tydliga forskningsetiska och lagstadgade riktlinjer angående krav på samtycke. I lagen om etikprövning om forskning som avser människor (SFS 2003:460, 16-17§) framgår det tydligt att forskning enbart får utföras om informanten har samtyckt till deltagande i studien. Samtycket skall vara frivilligt där informanten på ett tydligt sätt har informerats dessförinnan om studiens syfte och vem som innehar forskningsansvaret. Informanten skall vidare informeras om att denna närsomhelst kan avbryta sitt deltagande. Vetenskapsrådet uttrycker i sin codex på samma sätt vikten av samtycke vid forskning som berör människor (Vetenskapsrådet, 2016).

Ett samtycke innebär därmed att informanten har samtyckt till deltagande utan några som helst yttre påtryckningar eller begränsningar av den personliga handlingsfriheten (Dalen 2007, 25). Jag har lagt stor vikt vid att så tydligt som möjligt både skriftligt och muntligt informera om studiens syfte. Informanten har fått ta del av syftes- och frågeställningsbeskrivningen innan intervjun har utförts. I intervjuguiden har jag även skapat en checklista som punktvis noterar att informanten ska vara väl informerad om studiens syfte och att intervjun om så önskas kan avslutas, vilket innebär att deltagandet upphör.

Jag har vidare valt att anonymisera informanterna för denna studie. Detta för att jag inte anser det relevant att skriva ut deras namn i denna studie. Studien är inte av biografisk eller livsberättelsekaraktär. Det vitala är hur informanterna i sin yrkesroll agerar, väljer och tänker i sitt yrke vid sin arbetsplats. En av informanterna har även önskat att få vara anonym i undersökningen. Istället har jag använt deras yrkestitel och den arkivinstitution som de är verksamma vid i undersökningen. Det krävs dock inga större ansträngningar för läsaren att lista ut vilka som agerat som informanter för denna studie. Arkivpedagoger är en relativt liten yrkesgrupp där de flesta arkivinstitutioner som har en utvecklad arkivpedagogisk verksamhet oftast bara har en anställd arkivpedagog. Intervjuerna har dock enbart berört deras arbete vid de undersökta arkivinstitutionerna och inte delgivit någon privat information.

Avslutningsvis har Informanterna även fått ta del av undersökningsdelen där deras uttalande refererats och citeras innan studien har publicerats. Detta för att säkerhetsställa att inga missuppfattningar om deras uttalande har gjorts.

4.5 Urval

Jag har valt att studera arkivpedagoger från två kommunala arkiv och två statliga arkiv. De statliga arkivinstitutionerna som valts för studien är Landsarkivet i Uppsala och Landsarkivet i Göteborg. För de kommunala arkivinstitutionerna har Malmö stadsarkiv och Helsingborgs stadsarkiv valts. Detta för att täcka in de båda delarna av den offentliga arkivverksamheten. Jag ämnar därmed genom mitt urval att försöka skapa en så pass representativ bild som möjligt av den pedagogiska verksamheten hos de offentliga arkivinstitutionerna. Av samma anledning har jag strävat efter att undersöka arkivinstitutioner runt om i landet och inte enbart fokuserat på en viss region. Trots detta vill jag påpeka att det är svårt att dra generella slutsatser utifrån fyra offentliga arkivinstitutioner. Jag anser dock att urvalet bör ge en god insyn i hur den pedagogiska verksamheten som syftar till ett främjande av källkritisk kunskap ser ut hos de offentliga arkiven.

En fall studie hade dock gett en mer ingående och fördjupad insyn i hur en viss arkivinstitution arbetar i dessa frågor. Fördelen med att studera flera offentliga arkivinstitutioner är att det möjliggör en jämförande analys, vilket kan synliggöra likheter och skillnader i tillvägagångsätt, val av arkivhandlingar, perspektiv och svårigheter som upplevs i arbetet.

5. Undersökning

I detta avsnitt redogörs och diskuteras de intervjuer jag har gjort med arkivpedagoger från de studerade arkivinstitutionerna i ordningsföljden Helsingborgs Stadsarkiv, Malmö Stadsarkiv, Landsarkivet i Uppsala och Landsarkivet i Göteborg. Jag börjar därmed med de kommunstyrda arkivinstitutionerna och avslutar med de statliga arkivinstitutionerna. Först ges en kort bakgrund om arkivinstitutionen, där arkivpedagogen är verksam vid i frågan om uppdragsbeskrivning och förhållningssätt till tillgänglighet och pedagogisk verksamhet mot grund- och gymnasieelever.

5.1 Helsingborgs Stadsarkiv

Helsingborgs Stadsarkiv bedrivs kommunalt och är en del av stadsledningsförvaltningen. Stadsarkivet är numera beläget relativt centralt i Helsingborg efter en omfattande flytt som skedde under förra året och början av 2017. Hos arkivet bevaras kommunala handlingar som sträcker sig från 1863 fram till nutid. I arkivet finns det utöver detta i enskilda fall betydligt äldre handlingar, exempelvis dokument rörande Steen Brahe från slutet av 1500-talet. I arkivets samling kan besökare finna beslutshandlingar så som protokoll, utredningar, kartor och fastighetsritningar. Det går även att finna personarkiv, vilket utgörs av bland annat dagböcker, brev, testamenten och reseberättelser. I arkivets bestånd finns det även handlingar rörande företag och föreningar. Arkivet förvaltar även skolhandlingar så som betyg, skolkataloger och klassböcker (Helsingborgs Stadsarkiv 2017).

Ser vi till de styrdokument som beskriver arkivets uppdrag skall stadsarkivet utöver gällande bestämmelser i arkivlagen (SFS 1990:782) förhålla sig till arkivreglementet för Helsingborgs Stad. Helsingborgs Stad beskriver (2010, 2) i arkivreglementets 4 § att stadsarkivet skall:

Planera och verkställa arkivmyndighetens uppgifter enligt detta reglemente finns ett stads-arkiv. Stadsarkivet ska vårda av arkivmyndigheten övertagna arkivbestånd samt främja arkivens tillgänglighet och användning i kulturell verksamhet, forskning och i det löpande förvaltningsarbetet. Stadsarkivet ska under arkivmyndigheten utöva tillsyn över kommunens arkiv samt ta initiativ till åtgärder för att främja arkivvården. Stadsarkivet ska bistå myndighet och de enskilda organ som avses i 1 § detta reglemente i arkiv-frågor.

Det framkommer i ovan nämnda citat tydligt att stadsarkivet har ett uppdrag som syftar till ett främjande av arkivbeståndets tillgänglighet och användning utifrån flera aspekter. Stadsarkivet skall enligt arkivreglementet även utöva tillsyn över kommunens arkiv och verka som initiativtagare till arkivvård i bred bemärkelse samt vara stödjande i arkivrelaterade frågor.

Hur Helsingborgs Stadsarkiv beskriver sitt arbete med skolelever går bland annat att utläsa ur Stadsarkivets strategiska plan 2015-2017. I planen framkommer det att arkivet enligt gällande verksamhetsmål skall vara en resurs i skolan. Tillgängliggörandet av arkivmaterial skall ske bland annat genom visningar och föredrag. Stadsarkivet definierar vidare begreppet tillgänglighet i relation till institutionens verksamhet som ett sätt att "... låta allmänheten så väl som olika målgrupper ta del av arkiverad information för att på så sätt stärka kunskapsbildningen och öka medborgarnas delaktighet i den demokratiska processen" (Helsingborgs Stadsarkiv 2015, 6).

Att Helsingborgs Stadsarkiv ser sig själva som en lärandeinstitution med ambitioner att verka för kunskapsbildning är tydligt i ovan nämnda citat. Stadsarkivet ämnar genom detta att stärka medborgarens delaktighet i den demokratiska processen. Vilket kan tolkas som ett sätt att upplysa om grundläggande rättigheter så som rätt att ta del av allmänna handlingar. I relation till studiens intresseområde tolkar jag ovan nämnda citat även som ett sätt att stärka skolelevers kritiska tänkande. Källkritik och kritiskt tänkande för demokratifrämjande är något som återkommer i demokratiutredningen. I (SOU 2016:5, 536) uttryckes "... kunna granska och källkritiskt bedöma information är nödvändigt för att på ett säkert sätt kunna använda internet för kunskapsinhämtning och för att kunna tillgodogöra sig kunskap som är nödvändig för att delta i demokratin".

Men hur arbetar arkivpedagoger rent praktiskt med skolelever i arbetat med främjande av källkritisk kunskap vid Helsingborgs Stadsarkiv? Detta är något som nästa avsnitt kommer att lägga fokus vid.

5.2 Intervju med arkivpedagog vid Helsingborgs Stadsarkiv

Informanten i denna intervju är anställd som arkivpedagog och ansvarar för de pedagogiska program som Helsingborgs stadsarkiv erbjuder till skolklasser. Bland dessa finns det pedagogiska programmet "Om källkritik" vilket denna intervju kommer att beröra.

Intervjun inleddes med ett samtal kring urval av arkivhandlingar som ligger till grund för det källkritiska programmet. Den intervjuade berättade att det är fokus på äldre handlingar från 1863 till mitten av 1900-talet. Informanten exemplifierade under samtalet med arkivhandlingar från fattigvårdsstyrelsen, barnavårdsnämnden, drätselkammaren och äldre betyg vilket enligt informanten är intressanta primärkällor och belyser människoöden och autenticiteten. Det är enligt arkivpedagogen effektivt att visa äldre originalhandlingar, vilket eleverna tycker är roligt och uppskattar.¹ Under samtalen angående urval av arkivhandlingar kom frågan upp angående lokalhistoriskt material. Informanten berättade att:

Det är alltid roligt om vi plockar fram någon lokal betygskatalog, vilket då berör Helsingborg eller de nu mera inkorporerade kranskommunerna. Änglamakerskan är ett

¹ Intervju med arkivpedagog på Helsingborgs Stadsarkiv 2017-02-20

intressant material, hon verkade vid Bruksgatan i Helsingborg. Vi har även Änglamakerskan som separat program.²

Efter samtalet kring lokalhistoriskt material berättade informanten betydelsen av historiskt material kopplat till aktuella och samtida frågor:

Vi hade tillsammans med en niondeklass från Högastenskolan här i Helsingborg övningar i källkritik med kopplingar till andra världskriget, alltså beredskapstiden. Detta ligger enormt mycket i tiden, här använder vi bland annat kristidsstyrelsens handlingar, vilka är mycket underhållande. Svenskarna klagade till exempel på att ransoneringskupongerna inte räckte, medans folk dog som flugor i Europa. Detta tyckte eleverna var jättekul, matkupongerna var roligast. Det är idag aktuellt med miljötank och vara sparsam, vilket eleverna kan relatera till, ungdomarna tyckte detta var intressant.³

Det framkommer i de ovan nämnda citaten att den intervjuade akrippedagogen inför det pedagogiska programmet som berör källkritik tar fram arkivhandlingar som eleverna kan relatera till genom lokal förankring och historiskt arkivmaterial som berör aktuella och samtida frågor. Informanten påpekade även betydelsen av människoöden och autenticiteten. Här är exemplet med Änglamakerskan intressant eftersom det utgörs av autentiskt material som berör flera människoöden kopplat till lokalhistoria och som samtidigt väcker aktuella frågor om levnadsvillkor, etik, moral samt brott och straff. Det går inte heller att bortse ifrån att arkivhandlingarna som används vid programmet ska vara intressanta och roliga, vilket är något som informanten vid flera tillfällen påpekade under intervjun. Att använda sig av arkivhandlingar som elever kan relatera till tolkar jag som ett sätt att skapa kontext, förståelse och närhet till historien samtidigt som det väcker intresse och nyfikenhet. Trots att urvalet av arkivmaterial tycks variera mellan besöken finns det tydliga gemensamma nämnare i det tankesätt som präglar urvalet.

När vi sedan inledde vårt samtal kring vilka källkritiska principer och aspekter som berörs berättade informanten att hen i första hand försöker lära ut betydelsen av primärkällor och skillnaden mellan förstahandskällor och sekundärkällor. Informanten berättade vidare att:

Alla fyra källkritiska principerna är lika viktiga. Äkthetskriteriet, själva identifikationen av källan, är den äkta eller en förfälskning? Detta är ganska enkelt att komma ihåg, man ska alltid ifrågasätta, källkritik är att ifrågasätta. I min PowerPoint som jag håller till eleverna, radar jag upp samtliga principer och sedan går jag in lite mer på principerna äkthet, tidskriteriet beroendekriteriet och tendenskriteriet. Oftast har ungdomarna lite svårt att minnas det här, när de bara är uppräddade. Jag försöker då bena ut dem lite gran, man vill inte hålla för mycket lektion för eleverna heller. Men man vill att de ska tycka det är intressant och att det fastnar, då har jag lagt in lite roliga bilder också i min PowerPoint, så de ska ha nått att titta på.⁴

Det råder ingen tvivel av citatet ovan att informanten lägger lika stor vikt vid samtliga källkritiska principer i sitt föredrag till eleverna och betonar vidare betydelsen av att ifrågasätta källan, vilket bör tolkas som en uppmaning till

² Intervju med arkivpedagog på Helsingborgs Stadsarkiv 2017-02-20

³ Intervju med arkivpedagog på Helsingborgs Stadsarkiv 2017-02-20

⁴ Intervju med arkivpedagog på Helsingborgs Stadsarkiv 2017-02-20

kritiskt tänkande. Informanten poängterar återigen att det ska vara intressant och roligt för att eleverna skall kunna ta till sig den information som ges.

Nästa fråga jag ställde under intervjun berörde de pedagogiska metoder och strategier som användes under programmet från det att eleverna anlände till arkivet tills de lämnade. Informanten berättade att det källkritiska programmet startade med en kortare föreläsning om arkivet och dess funktion där eleverna har möjlighet att ställa frågor som eventuellt kan öppna upp för diskussion. När föreläsningen sedan tar upp källkritik börjar anförandet med att problematisera internet och sociala medier i relation till källkritiska principer, vilket enligt arkivpedagogen är något som oftast skapar intressanta diskussioner.⁵

Informanten berättar vidare att hen sedan visar eleverna arkivdepån, vilket eleverna tycker är intressant, roligt och som uppskattas enormt. I depån visas originalhandlingar utställda vid olika stationer som eleverna får ta del av.⁶

I slutet av programmet får eleverna arbete i workshop där både läraren i samarbete med arkivpedagogen hjälper eleverna. Informanten poängterade i samtalen att det är bra om läraren är med eftersom hen känner eleverna. Informanten uttryckte vidare under intervjun att "... det är ett intressant samarbete, delvis med lärare vi redan har kontakt med och nya bekantskaper, att spinna vidare på detta, det är viktigt med samarbete med lärarna". Programmet avslutas sedan med en gemensam diskussion.⁷

Det är en kombination av passivt och aktivt lärande som programmets utbyggnad ger intryck av eftersom det både innehåller moment av föreläsning, visning och workshop där eleverna ges chansen att aktivt arbeta med historiskt källmaterial. Det framkom även under intervjun att momenten skall vara intresseväckande och leda till diskussion vilket kan tolkas som ett sätt att låta eleverna reflektera och utbyta åsikter över den kunskap som har förmedlats.

I slutet av intervjun lät jag informanten berätta om de eventuella svårigheterna hen upplever i arbetet. Det första som kom på tal var en önskan om att låta eleverna arbeta mer med källorna. Enligt arkivpedagogen begränsades detta genom två faktorer. Det första var elevernas svårigheter att tyda skrivstil, vilket gällde alla åldrar och föranleder till att arkivpedagogen måste översätta, läsa högt och svara på följdfrågor. Den andra faktorn berodde på att mycket tid läggs vid att presentera och introducera eleverna till arkivet istället för att avsätta mer tid till arbetet med de historiska källorna. Informanten berättade i samband med detta att eleverna oftast inte har någon kunskap om arkivets funktion och dess innehåll vid besöken. En alternativ åtgärd skulle enligt arkivpedagogen vara att eleverna förbereds något innan besöket.⁸

Detta bör inte direkt ses som ett problem, utan en önskan om att ge eleverna mer tid till arbete med övningar i källkritik. Introduktion till arkivet och stöd vid läsning av skrivstil bör även ses som nödvändigt med tanke på elevernas förkunskaper. Att

⁵ Intervju med arkivpedagog på Helsingborgs Stadsarkiv 2017-02-20

⁶ Intervju med arkivpedagog på Helsingborgs Stadsarkiv 2017-02-20

⁷ Intervju med arkivpedagog på Helsingborgs Stadsarkiv 2017-02-20

⁸ Intervju med arkivpedagog på Helsingborgs Stadsarkiv 2017-02-20

elevernas förbereds inför besöket anser jag är en realistisk åtgärd som dock kräver större kommunikation med skolan.

5.3 Malmö Stadsarkiv

Stadsarkivet i Malmö arbetar på uppdrag av kommunstyrelsen och utgör en del av kulturförvaltningen i Malmö stad. Arkivet är numera beläget i centrala Malmö och har under åren varit placerat på flera platser i staden. Arkivet vårdar och förvaltar handlingar från myndigheter och privatpersoner vilka sträcker sig från medeltiden fram till idag. I Samlingarna kan besökaren bland annat finna kyrkoarkiv, protokoll, mantalsböcker, rättshandlingar, personarkiv, företag- och föreningsarkiv (Malmö Stadsarkiv 2017).

Stadsarkivet skall likt Helsingborgs Stadsarkiv förhålla sig till gällande bestämmelser i arkivlagen (SFS 1990:782). Malmö Stadsarkiv skall utöver detta enligt verksamhetsbeskrivningen (2015, 1) på uppdrag av kommunstyrelsen även:

Svara för vården av de handlingar som överlämnats till Stadsarkivet – från kommunal och statlig förvaltning och från den privata sektorn. Aktivt tillhandahålla, tillgängliggöra och levandegöra de arkiv som förvaras i Stadsarkivet. Vara beredande och verkställande organ åt kommunstyrelsen i dess roll som arkivmyndighet samt utöva tillsyn över och ge råd och stöd till kommunala myndigheters arkiv så att tillgängligheten till dessa främjas. Arbeta för ökad kunskap om människans villkor såsom de speglas i arkiven. Möjliggöra bevarande av arkivhandlingar oavsett media. Professionellt sköta och levandegöra Arbetarrörelsens i Skånes arkiv. Samverkan med andra kulturinstitutioner utveckla och utgöra en aktiv part i stadens demokratiska samtal.

Det framgår i ovan nämnda citat att Malmö Stadsarkiv aktivt skall arbeta med att tillhandahålla, tillgängliggöra samt levandegöra arkivsamlingarna. Utöver detta skall Stadsarkivet även vårda, utöva tillsyn och vara rådgivande och stödjande i arkivrelaterade frågor för kommunala myndigheters arkiv. Noterbart i uppdragsbeskrivningen är att stadsarkivet tillsammans med andra kulturinstitutioner i staden skall utgöra en del av det demokratiska samtalet. Detta tolkar jag som att arkivinstitutionen skall påverka och vara delaktiga i frågor som relaterar till demokratifrämjande. Denna tolkning bör förstås i relation till hur Stadsarkivet vidare uttalar sig i verksamhetsbeskrivningen (2015, 1) som en:

viktig institution i det demokratiska rummet genom sin uppgift att bevara och presentera stadens gemensamma minne samt möjliggör genom sitt tillsynsuppdrag medborgarnas rätt till insyn i stadens verksamhet.

Det är tydligt att Stadsarkivet genom detta skall verka för demokratifrämjande genom att tillgängliggöra sitt material och vara delaktig i demokratiska frågor tillsammans med andra kulturinstitutioner i Malmö stad. Detta anser jag som viktiga hållpunkter i relation till studiens frågeställningar. Förmågan att källkritiskt bedöma information är som vi tidigare sett en nödvändig kunskap för att som medborgare aktivt kunna verka och delta i en demokrati (SOU 2016:5, 536).

Malmö Stadsarkiv beskriver vidare sina satsningar på att tillgängliggöra arkivets samlingarna genom att vidareutveckla arkivpedagogiken och samarbetet med utbildningsinstitutioner på olika nivåer (Malmö Stadsarkiv 2015, 3). Dessa verksamhetsmål visar på ett incitament att förbättra den nuvarande arkivpedagogiken och samtidigt utöka samarbetet och kontakten med skolor och universitet för att förbättra sitt åtagande som en läranderesurs.

5.4 Intervju med arkivpedagog vid Malmö Stadsarkiv

Informanten för denna intervju har lång erfarenhet av arkivpedagogiskt arbete och ansvarar tillsammans med en kollega för det pedagogiska utbudet som Malmö Stadsarkiv erbjuder skolklasser. Intervjun inleddes med att jag ställde frågor kring urval av de arkivhandlingar som används vid övningar i källkritik. Informanten berättade att urvalet oftast styrs med tanke på arkivhandlingarnas läsbarhet och språk. Material från tidsperioden 1500-1700-talet blir då mycket begränsat, vilket även gäller arkivhandlingar från början av 1800-talet. Informanten berättade vidare att övningar som utgår från äldre material behövs göras bra översatt och förenklat vilket både är en utmaningen och tidskrävande samt att eleverna även har svårigheter att tyda skrivstil. Under samtalet kring urval berättade arkivpedagogen vidare att materialet oftast är kopplat till ett tema som kan återknyta till läroplanen, vilket kan väljas utefter lärarens önskemål.⁹ Informanten förklarade i samband med detta att:

Det blir de källorna man kan hitta och de källorna som kan vara användbara. Naturligtvis vill vi även spegla en bredd. Behandlas exempelvis temat brott- och straff användas både bilder, utdrag från polisregistret och tidningsurklipp. Urvalet görs med tanke på det tema som skall behandlas.¹⁰

Att hänsyn tas till elevernas förkunskaper att tyda skrift och förstå språket framgår tydligt av intervjun. Det framgick under samtalet att urvalet av arkivhandlingar även skall utgöra ett tema som kan återknyta till läroplanen, vilket visar på att de källkritiska övningarna som ingår i skilda tematiseringar hos arkivet skall fungera som ett komplement till den ordinarie undervisningen i skolan, vilket kopplar an till temaområden som läroplanen hänvisar till. Det är enligt min mening ett sätt att förhålla sig till elevernas referensramar eftersom arkivhandlingarna avspeglar det eleverna tidigare läst och arbetat med i klassrummet innan besöket.

Under samtalet kring urval kom frågan upp angående huruvida arkivpedagogen förhåller sig till arkivhandlingar som utgörs av lokalhistorisk material. Informanten berättade att "...Vi vill fokusera kring Malmö, för det är platsen där eleverna kommer ifrån och då vill vi att eleverna skall kunna koppla ett lokalhistoriskt perspektiv".¹¹ Att materialet utgörs av arkivhandlingar som berättar och visar på delar av Malmös historia är i sig inte överraskande då stadsarkivet till stora delar förvaltar arkivhandlingar med kopplingar till staden.

⁹ Intervju med arkivpedagog på Malmö Stadsarkiv 2017-03-03

¹⁰ Intervju med arkivpedagog på Malmö Stadsarkiv 2017-03-03

¹¹ Intervju med arkivpedagog på Malmö Stadsarkiv 2017-03-03

Det intressant är att det finns en pedagogisk tanke och ide som tar hänsyn till elevernas lokala förankring och referensramar om platser, händelser och personöde som skoleleverna eventuellt tidigare har kommit i kontakt med.

I nästa del av intervjun ställde jag frågor till arkivpedagogen om vilka källkritiska principer och aspekter som de källkritiska övningarna belyser. Informanten berättade att:

Jag brukar aldrig utgå ifrån principerna eftersom jag tycker de är stelbenta. Eleverna som går i mellan- och högstadiet känner inte till de källkritiska kriterierna. Gymnasieelever har mer eller mindre kunskaper om det beroende på vilken kurs de läser och hur långt de hunnit. Istället brukar jag använda mig av frågor i samband med att eleverna tittar på olika källor. De ska då fundera över vem som skrivit dem, i vilket syfte och vad de kan berätta om och vad man inte kan få reda på när man läser källan när man skall placera in källan i en större kontext. Jag brukar aldrig ha kriterierna liggandes där utan vi tittar på källorna och arbetar utifrån frågor som berör vem som skrivit dem, varför osv. Har vi haft en övning med exempelvis två tidningsartiklar får eleverna undersöka vad som skiljer artiklarna åt och vem som är avsändaren.¹²

Noterbart är att informanten berättade att grund- och gymnasieelever som besöker arkivet har begränsade kunskaper om de källkritiska kriterierna, vilket visar på att de källkritiska principerna inte har behandlats i skolundervisningen eller att undervisningen har varit bristfällig i detta avseende. Detta bekräftar vidare demokratiutredningens resultat om tydliga brister i källkritisk kunskap bland grundskoleelever i årskursen 7-9 (SOU 2016:5, 536).

I frågan om vilka källkritiska principer som blir belysta visar intervjun att arkivpedagogen berör samtliga trots att hen inte utgår från begreppen. Principerna berörs istället på ett sätt som blir förstäligt och intresseväckande för eleverna genom att arkivpedagogen tillsammans med eleverna ser till källorna och ställer frågor till dessa, vilket kopplar an till de källkritiska kriterierna. Jag tolkar även informantens uttalande som att det är en del fokus på jämförelser mellan olika typer av källor i syfte att förmedla en kunskap om hur olika typer av källor kan spegla skilda röster och återgivningar av händelser, vilket skapar ett reflektivt tänkande kring tendens och beroende.

I den andra delen av intervjun ställde jag frågor kring pedagogiska metoder och strategier som används under besöken och övningarna i källkritik. Informanten berättade att hen alltid börjar med en introduktion till arkiv. Arkivpedagogen poängterade dock att introduktionen inte belyser vilka arkiv som finns eller om arkivväsendets funktion. Enligt informanten blir det för trist. Fokus ligger istället på att visa äldre och nyare dokument och presentera vad som går att finna i arkivet och vad som sparas. Visning i arkivmagasinet är även något som informanten poängterade som en del av besöket och som upplevs som spännande.

Under intervjun framgick det vidare att eleverna under introduktionen får ta del av olika typer av dokument som de får titta på och arbeta med. För att sedan

¹² Intervju med arkivpedagog på Malmö Stadsarkiv 2017-03-03

med hjälp av arkivpedagogen identifiera dokumenten där eleverna skall fundera över vad det är för dokumentstyp och vart man kan finna dessa.¹³ Informanten förklarade vidare att:

Jag har exempelvis tagit fram betyg från Zlatan, privatbrev och företagsarkiv. Sedan arbetar eleverna i grupp och diskuterar dessa dokument med avslutande redovisning och diskussion. Detta är främst workshop för högstadiet. Utformningen kan även bero på om det är svaga eller starka elever. Ibland delar jag ut dokument som de får titta på två och två, sedan pratar jag med dem om dessa dokument. Sedan delas det ut nya dokument så det inte blir samma hela tiden.¹⁴

Det framgick i denna del av intervjun att besöket först och främst börjar med en introduktion till arkiv. Noterbart är att fokus då inte är på arkivväsendet och dess funktion. Jag tolkar informantens beskrivning av introduktionen som ett sätt att väcka elevernas intresse genom att berätta om vad som finns hos arkivet. Besöket i arkivmagasinet tolkar jag vidare som ett sätt att komplettera den introducerande delen av besöket, genom att låta eleverna själva se och uppleva samlingarna, vilket enligt informanten upplevs som spännande. Det framgick vidare att besöken och övningarna utformas genom att undvika att göra det allt för stelbent och trist.

Utöver detta är övningarna i workshop undersökande och experimenterande moment med redovisning och diskussion där arkivpedagogen har en aktiv roll. Sammantaget speglas besöket av både ett aktivt och passivt lärande med tyngdpunkt mot det förstnämnda.

När jag sedan ställde en kompletterande fråga angående lärarens roll i samband med besöket förklarade informanten att det är viktigt att läraren är intresserad när eleverna arbetar med materialet. Det framgick av frågan även att vissa lärare är aktiva medan andra är mer passiva och inte lika intresserade, vilket inte var önskvärt. Men även att lärare generellt inte är så bevandrade gällande arkiven.¹⁵

I slutet av intervjun lät jag informanten berätta om eventuella svårigheter och problem som upplevs i arbetet med besök och övningar som syftar till främjande av källkritisk kunskap. Informanten berättade att:

Det har alltid varit så att arkivmaterial är svårt. Det är svårt att läsa, språket kan vara svårt, vilket betyder att jag måste förenkla materialet väldigt mycket. Att använda sig av allt för svåra handlingar riskerar att flytta fokus från innehållet till läsning om vad som står i materialet. Ett annat problem är att arkivhandlingar utgörs av historiskt material och barn har sällan mycket referensramar. Ibland finner jag material och tänker att det här är kul och jättespännande, men det är för att jag själv har erfarenhet och kunskap om kontexten. Men eleverna måste kunna relatera till materialet, annars blir det platt. Detta är mycket svårt.¹⁶

Det framgår av av citatet ovan att arkivmaterial till sin natur är svårtillgängligt vilket arkivpedagogen beskriver som en utmaning. Utmaningen ligger därmed i

¹³ Intervju med arkivpedagog på Malmö Stadsarkiv 2017-03-03

¹⁴ Intervju med arkivpedagog på Malmö Stadsarkiv 2017-03-03

¹⁵ Intervju med arkivpedagog på Malmö Stadsarkiv 2017-03-03

¹⁶ Intervju med arkivpedagog på Malmö Stadsarkiv 2017-03-03

att finna material som är hanterbara och som eleverna kan relatera till. Detta är något som var återkommande vid intervjun. Trots att arkivpedagogen lägger tid vid att ta fram material som är hanterbara och som eleverna kan relatera till är urvalet en svårighet som bör beaktas. Det finns en överhängande risk enligt informanten att fokus flyttas från arkivhandlingarnas innehåll till att tyda vad som egentligen står i texten. Detta tolkar jag som ett problem som kan inverka på syftet med de källkritiska övningarna då tid istället läggs på att tyda skrifter.

Avslutningsvis berättade informanten att ungdomar idag lever i en digitaliserad värld med sociala medier. Arkivpedagogen förklarade att denna värld är främmande för hen och många kollegor. En eventuell åtgärd skulle enligt informanten vara att fundera kring hur historiskt material genom en workshop skulle kunna återkoppla till frågor i relation till sociala medier.¹⁷

Det framgår här tydligt att internet och sociala medier inte berörs nämnvärt. Det intressant är dock att det finns en tydlig önskan och ett behov av att beröra frågor som relaterar till sociala medier och internet i anslutning till källkritik.

5.5 Landsarkivet i Uppsala- Riksarkivet

Landsarkivet i Uppsala är en avdelning inom Riksarkivet som är en statlig förvaltningsmyndighet under kulturdepartementet (Riksarkivet 2017). Landsarkivet i Uppsala har särskilt ansvar för bevarande och tillhandhållande av arkiv efter regionala och lokala statliga myndigheter inom distriktet Uppsala, Örebro, Sörmland, Västmanland och Dalarnas län. Den större delen av arkivbeståndet utgörs av arkivhandlingar från 1600-talet eller senare. Ett mindre bestånd utgörs av betydligt äldre handlingar från 1300-talet. Hos arkivet kan besökare bland annat finna arkiv från länsstyrelserna, domstolarna och kyrkan. I samlingarna går det även att finna kriminalvårdsmyndigheters arkiv, läroverksarkiv, provinsialläkararkiv samt person- och företagsarkiv (Riksarkivet 2017).

Riksarkivets uppdrag regleras i arkivlagen, arkivförordningen och riksarkivets egna instruktion (Förordning med instruktion för Riksarkivet) och i de årliga regleringsbrev från regeringen. Utöver detta skall Riksarkivet även leva upp till målen för den nationella kulturpolitiken (Riksarkivet 2017). Huvuduppdraget enligt Riksarkivet (2017) är att:

Säkerställa samhällets behov av en långsiktig informationsförsörjning som garanterar innehåll, sammanhang och äkthet. Arkiv bevaras för att användas och en ökad användning är vår främsta drivkraft. Därför sätter vi användarna och användbarheten i centrum när vi beskriver och vårdar arkiven, när vi gör dem tillgängliga eller när vi reglerar hur de ska hanteras.

¹⁷ Intervju med arkivpedagog på Malmö Stadsarkiv 2017-03-03

I citatet ovan framgår det att användarens behov är i fokus. Detta gäller i första hand frågor som berör användbarheten och tillgängligheten. I frågan om tillgänglighet och arbete mot skolor beskriver Riksarkivet i sin målsammanställning för barn- och ungdomsstrategi (BUS) att riksarkivet skall öka tillgängligheten för barn och unga samt arbeta för ett utökat samarbete med skolor. Det går vidare att läsa i målsammanställningen att samarbetet med skolor skall ses som en naturlig del i det ordinarie arbetet och att samarbetet mellan skolan och arkiven är på väg att bli en naturlig del i skolan (Riksarkivet 2015). Denna beskrivning indikerar på att Riksarkivet skall vara en läranderesurs för skolan samt att Riksarkivet ser positivt på samarbetsutvecklingen mellan skolorna och arkiven.

5.6 Intervju med arkivpedagog vid Landsarkivet i Uppsala - Riksarkivet

Informanten för denna intervju har många års erfarenhet av arkivpedagogiskt arbete och är anställd som arkivpedagog med ansvar för det pedagogiska utbudet Landsarkivet i Uppsala erbjuder skolklasser. Intervjun inleddes med frågan kring urval av arkivhandlingar som ligger till grund för arbetet med främjande av källkritisk kunskap mot grund- och gymnasieelever. Informanten berättade att de källkritiska övningarna ingår i skilda temapaketer så som brott- och straff, sexualitet, identitet eller andra världskriget, vilket läraren väljer innan eleverna besöker arkivet. Temapaketen som erbjuds är direkt kopplade till läroplanen, vilket arkivpedagogen berättar att hen förhåller sig till. Det framgick vidare av intervjun att arkivhandlingarna måste vara läsbara för eleverna. Informanten berättade i samband med detta att arkivhandlingarna inte får vara allt för gamla och svårlästa eftersom eleverna oftast har svårt med skrivstil. De äldre arkivhandlingarna som däremot används måste renskrivas för att eleverna skall kunna tillgodogöra sig innehållet. Enligt informanten är det till största del fokus på arkivhandlingar från 1770 till 1970-talet.¹⁸ Jag frågade sedan hur hen förhåller sig till lokalhistoriskt material med direkta kopplingar till Uppsala. Informanten berättade att:

Arkivhandlingarna som används kommer från de fem länen som ingår i distriktet för Landsarkivet i Uppsala. Däremot kan jag anordna ett tema som handlar om Uppsala när eleverna skall lära sig mer om sin stad och då ta fram material som kopplar an till deras skola. Vill läraren däremot ha temat brott och straff använder jag istället arkivmaterial från hela vårt distrikt exempelvis fängelsehandlingar, polishandlingar, kartor och domböcker. Domböcker från dalarna är ett exempel som jag använder mig av. Häxprocessen var exempelvis mer utbredd i Dalarna.¹⁹

Exemplet med temat som berör Uppsala där arkivpedagogen väljer arkivhandlingar som belyser elevernas skola är enligt mig ett tydligt exempel på en strategi som utgår från elevernas referensramar. Skolan och dess närområde

¹⁸ Intervju med arkivpedagog på Landsarkivet i Uppsala 2017-02-28

¹⁹ Intervju med arkivpedagog på Landsarkivet i Uppsala 2017-02-28

är platser eleverna kan anknyta till och varit i kontakt med innan besöket. Eftersom Landsarkivet i Uppsala handhar arkivmaterial från en relativt stor geografisk yta, till skillnad från stadsarkiven har arkivpedagogen större valmöjligheter vid framtagande av handlingar som berör skilda län i Sverige. Detta utnyttjas givetvis, vilket exemplet med domböckerna från Dalarna som berör häxprocessen tydligt visar. Urvalet baseras vidare på arkivhandlingarnas läsbarhet och svårighetsgrad. Det framgår även av intervjun att läraren innan besöket väljer ett temapakett som skall behandlas. Förmodligen är det kopplat till vad eleverna arbetar med i skolan, vilket visar på att besöket och övningarna vid Landsarkivet i Uppsala nyttjas som ett komplement till den ordinarie undervisningen. Jag ser även detta som ett sätt att koppla an till elevernas tidigare kunskaper. Intervjun visar slutligen även på att lärarens val av tema indirekt blir styrande för vad arkivhandlingarna skall beröra för historisk händelse, plats eller personöde.

Nästa fråga jag ställde till informanten vid intervjutillfället berörde de källkritiska principerna och aspekterna som berörs vid besöket och övningarna vid Landsarkivet. Informanten berättade att det är viktigt att belysa vem som skrivit källan och i vilket sammanhang. Det framgick vidare av intervjun att arkivpedagogen lägger stor vikt vid att prata om primärkällans betydelse där eleverna får komma i kontakt med originalhandlingar, vilket eleverna tycker är fascinerande enligt informanten. Av samtalet framgick det vidare att eleverna får möjlighet att fundera över skilda källor som berör samma händelse men som säger emot varandra där eleverna vidare får fundera över tidssamaband och beroende kopplat till tendens.²⁰

Det framgick här att de källkritiska principerna inte berörs utifrån begreppsnamnen. Arkivpedagogen berör dock samtliga principer men gör det på ett sätt som kopplar an till övningarna med källorna. Jag tolkar uttalandet vidare som att tendens, beroende och kontexten är fokusområden arkivpedagogen väljer att beröra. Det framgår vidare att eleverna får komma i direkt kontakt med originalhandlingar och inte kopior, vilket de inte har möjlighet till i klassrummen, vilket i sin tur enligt informanten upplevs som fascinerande. Jag ställde sedan en följdfråga angående huruvida internet berörs vid besöken. Informanten förklarade "... Jag brukar prata om Wikipedia och dess funktioner, där ändring av information förekommer, man kan inte lita på Wikipedia".²¹ Uttalandet visar på att delar av nätbaserad information berörs men inte så mycket mer.

Intervjun fortsatte med att jag ställde frågan om pedagogiska metoder och strategier som används vid besöken och övningarna i källkritik. Informanten berättade att hen började med att småprata med eleverna för att de ska känna sig välkomna och bekväma. Sedan förklarade arkivpedagogen "... Jag brukar sedan ställa frågor om de varit på ett arkiv förut, det är väldigt få som varit på ett

²⁰ Intervju med arkivpedagog på Landsarkivet i Uppsala 2017-02.28

²¹ Intervju med arkivpedagog på Landsarkivet i Uppsala 2017-02.28

arkiv, sedan frågar jag om de vet vad ett arkiv är, de flesta nämner då att det är en funktion på datorn, arkivfliken".²² Informanten berättade vidare att:

Jag brukar berätta om vårt arkiv och vad som finns här. Våra förteckningar, hur man beställer fram material och att det är gratis. Efter detta brukar vi besöka forskarsalen och magasinet, vilket vi går igenom för att visa hur det ser ut. Sedan får eleverna arbeta i workshop med speeddate med originalhandlingar där de sitter två och två fem minuter och besvara frågor kopplade till arkivhandlingarna där källkritik berörs, sedan flyttar de till nästa station. Avslutningsvis får eleverna redovisa för varandra. Efter detta går vi återigen ner till magasinet och tittar på originalhandlingar. Allt som allt tar detta en timma och jag måste vara organiserad.²³

Det framgår här av intervjun att det är både ett passivt och aktivt lärande med moment som både innehåller introduktion, besök i arkivets olika avdelningar och sedan en workshop som innebär ett mer aktivt deltagande i grupp med avslutande redovisning. Noterbart är att arkivpedagogen tycks direkt vilja skapa sig en uppfattning om elevernas förkunskaper om arkiv. Elevernas förkunskaper var dock mycket bristfälliga vilket enligt min mening påverkar utformningen vid besöket och övningarna. Informanten uppger sedan att flera av momenten är fördelaktigt eftersom eleverna får komma i kontakt med originalhandlingar, vilket de inte har möjlighet till i skolan.²⁴ Angående lärarens roll vid besöken och övningarna uttryckte informanten vid intervjun att lärarens aktivitet varierar i mycket stor utsträckning där vissa är aktiva och andra helt passiva. Det var tydligen viktigt att läraren höll koll på eleverna och bidrog med kunskap om eleverna. Det framgick vidare att en del lärare har haft bra kontakt med arkivpedagogen och tillsammans bestämt material från de olika temapaketen. Andra lärare hade inte haft samma kontakt och haft mycket begränsade kunskaper om arkivet eftersom de inte hade besökt det tidigare.²⁵ Jag tolkar det som att aktiva och engagerade lärare som utför en del av besöksplaneringen underlättar och effektiviserar visningarna och övningarna vid arkivet för eleverna.

I slutet av intervjun bad jag informanten att fritt berätta om eventuella svårigheter och problem som hen upplever i arbetat med främjande av källkritisk kunskap. Informanten berättade först att:

Lärarna är oftast stressade. De har en begränsad tid att ta sig utanför skolans område. Om skolan ligger långt bort från arkivet, är det svårt för klasserna att ta sig hit. Eftersom de skall hinna med att ta sig hit och tillbaka. Detta kan i sin tur föranleda till att besöket påverkar andra ämnen, vilket upprör lärare i de andra ämnena. Jag har mindre än en timma vid besöken, detta är ett problem.²⁶

Detta anser jag synliggör ett vitalt problem. Skolor som ligger långt från arkivet riskerar att inte kunna utnyttja möjligheten att komplettera sin undervisning i källkritik med besök och övningar hos arkivet eftersom de har oturen att inte

²² Intervju med arkivpedagog på Landsarkivet i Uppsala 2017-02.28

²³ Intervju med arkivpedagog på Landsarkivet i Uppsala 2017-02.28

²⁴ Intervju med arkivpedagog på Landsarkivet i Uppsala 2017-02.28

²⁵ Intervju med arkivpedagog på Landsarkivet i Uppsala 2017-02.28

²⁶ Intervju med arkivpedagog på Landsarkivet i Uppsala 2017-02.28

ligga vid arkivets närområde. Tidsfaktorn är påtaglig både för läraren och arkivpedagogen, vilket sannolikt påverkar besöken och övningarna vid arkivet negativt. Informanten berättade vidare att skolor som inte har möjlighet att besöka arkivet i detta syfte skall i större utsträckning kunna erbjudas nätresurser, vilket inte är en helt optimal lösning eftersom eleverna i det fallet inte kommer i kontakt med originalhandlingar och inte får lika stor insyn i arkivet, vilket besöken hos arkivet möjliggör enligt informanten.²⁷

En annan svårighet som informanten upplevde var elevernas nästan helt obefintliga förkunskap om arkiv. Det medförde att arkivpedagogen vid utformningen av besöken måste börja på ruta ett, vilket innebär att mycket tid läggs på introduktionsavsnittet om arkivet.²⁸ Detta bör dock ses som nödvändigt med tanke på elevernas förkunskaper men det går inte heller att bortse ifrån att tiden som eleverna ges för aktiva övningar i källkritik påverkas.

Avslutningsvis nämnde informanten att eleverna har svårt att tyda skrivstil, vilket dock inte är ett direkt problem. Enligt informanten kämpar eleverna verkligen med att tyda skriften när de blir intresserade och engagerade av arkivhandlingarna. Arkivpedagogen avslutade med att berätta att hen tror att eleverna kan mer än vad de tror.

5.7 Landsarkivet i Göteborg- Riksarkivet

Landsarkivet i Göteborg är en avdelning inom Riksarkivet som är en statlig förvaltningsmyndighet under kulturdepartementet (Riksarkivet 2017). Landsarkivet i Göteborg har särskilt ansvar för bevarande och tillhandhållande av arkiv efter regionala och lokala statliga myndigheter inom distriktet för Västra Götalands län. Länsindelningen utgörs av Göteborgs- och Bohuslän, Älvsborgs län samt Skaraborgs län. Hos Landsarkivet i Göteborg kan besökarna finna arkiv från länsstyrelserna, domstolarna och kyrkan. I samlingarna går det även att finna kriminalvårdsmyndigheters arkiv, läroverksarkiv, provinsialläkararkiv samt person- och företagsarkiv. Landsarkivet i Göteborg förvarar även en stor mängd handlingar som rör sjöfart (Riksarkivet 2017). Uppdragsbeskrivningen för Landsarkivet samt de interna och externa Reglering- och styrdokument som styr verksamheten är det samma som för Landsarkivet i Uppsala. Vilket berördes i det tidigare avsnittet. Samtliga Landsarkiv i Sverige skall förhålla sig till dessa samt arkivlagen och den nationella kulturpolitikens mål (Riksarkivet 2017). Synen på tillgänglighet och arbete mot skolor är detsamma som redogjordes i avsnittet för Landsarkivet i Uppsala.

²⁷ Intervju med arkivpedagog på Landsarkivet i Uppsala 2017-02.28

²⁸ Intervju med arkivpedagog på Landsarkivet i Uppsala 2017-02.28

5.8 Intervju med arkivpedagog vid Landsarkivet i Göteborg - Riksarkivet

Informanten för denna intervju har enligt egen utsago ingen lång arkivpedagogisk bakgrund och erfarenhet men ansvarar tillsammans med en kollega för det pedagogiska utbudet som Landsarkivet erbjuder skolklasser. Intervjun inleddes med frågan kring urval av arkivhandlingar som ligger till grund för arbetet med främjande av källkritisk kunskap mot grund- och gymnasieelever. Det framkom av intervjun att urvalet först och främst baseras på arkivhandlingarnas läsbarhet och svårighetsgrad. Informanten berättade vidare att:

Klart att sådant påverkar, men det skall inte få styra allt för mycket. I Vissa fall är det material som är viktigt och intressant att lyfta fram eftersom det kopplar an till läroplanen. När vi exempelvis har arbetat med emigrantsbrev från andra delen av 1800-talet är det arkivhandlingar med krokig handstil skriven av allmogen, inte det bästa språket med märklig stavning. Är det då en övning på 45 minuter vill vi inte att de skall spendera 43 minuter på att tyda skriften. I dessa fall delar vi ut originalhandlingar eller kopior och låter eleverna testa sig fram sedan delar vi ut en transkribering.²⁹

Det framgår av citatet ovan att urvalet i första hand görs med hänsyn till arkivhandlingarnas läsbarhet och svårighetsgrad. Utgörs handlingarna av material som anses viktiga och intressant i relation till läroplanen lägger arkivpedagogen dock tid på att transkribera ut texten för eleverna. Noterbart är att informanten försöker undvika att allt för mycket tid läggs på förståelse av texten istället för dess innehåll, vilket riskerar att påverka övningens syfte.

Informanten förklarade vidare att det huvudsakliga materialet är från 1850 till ungefär mitten av 1900-talet.³⁰ Vilket tydligt visar på att hänsyn tas till arkivhandlingarnas läsbarhet och språkbehandling. I frågan om huruvida informanten förhåller sig till urval av arkivhandlingar som kopplar an till lokalhistoria förklarade arkivpedagogen att:

Detta gör vi delvis, däremot inte så ofta när det kommer till workshopövningarna som vi har tagit fram. Vid dessa övningar är det andra frågor och inte det lokala perspektivet som är viktigt. Däremot inleds skolbesöken alltid med en presentation och genomgång vilket lyfter fram exempel som kopplar an till det lokala perspektivet. Är det exempelvis en skola från Uddevalla tar vi fram något från det området. Det är viktigt att skapa en ”connection”. Det är bra att kunna knyta an till det lokala platsspecifika.³¹

Här upplevde jag informanten som något tvivlande vid min fundering. Jag tolkar dock detta som att det delvis berörs men inte är något som primärt används vid övningarna utan som ett underlag vid presentationen och genomgången när skolklassen börjar sitt besök hos arkivet. Förmodligen görs detta för att på ett enklare sätt direkt skapa som informanten uttrycker en ”Connection” som syftar till att få eleverna att både bli intresserade och engagerade för att visa på något de förmodligen har kommit i kontakt med eller

²⁹ Intervju med arkivpedagog hos Landsarkivet i Göteborg 2017-03-24

³⁰ Intervju med arkivpedagog hos Landsarkivet i Göteborg 2017-03-24

³¹ Intervju med arkivpedagog hos Landsarkivet i Göteborg 2017-03-24

känner igen sedan tidigare. Återigen är det i min mening en strategi för att koppla an till elevernas referensramar.

Det bör vidare tydliggöras att besöken och övningarna vid Landsarkivet i Göteborg som syftar till källkritisk kunskap ingår i särskilda temapaketer som behandlar skilda historiska händelser, platser eller livsöden vilket kopplat an till läroplanen. Detta medför naturligtvis att läraren indirekt påverkar urvalet med sitt val eller önskemål om vilket temapaketer som skall beröras vid besöken och övningarna.³² Informanten berättade att "... Vi låter efterfrågan styra. Det kan komma ett specifikt önskemål från en lärare som exempelvis är intresserad av livsförutsättningar på 1800-talet eller emigrering, vilket i sin tur kan avgöra ett urval. Det är som sagt en tydlig koppling till läroplanen".³³

Jag ställde sedan frågan om vilka källkritiska principer och aspekter som berörs vid besöken och övningarna vid arkivet. Det framgick under intervjun att samtliga källkritiska principer berörs vid introduktionen där arkivpedagogen visar på ett exempel av två av varandra oberoende källor där arkivpedagogen pratar om vilken källa man kan lita på och varför. Informanten berättade vidare att:

Det är väldigt basalt i den enklaste meningen när begreppen berörs. Vid övningarna släpper vi mer på dessa begrepp och perspektiv och tittar mer på representativitet och tendens. Det är så vi arbetar. Sociala medier och det perspektivet är inget vi berör för skolelever utan det perspektivet anpassas till universitetsstudenter.³⁴

Jag tolkar detta som att en viss tyngd läggs vid tendenskriteriet, vilket exemplet vid introduktionen belyser samt vid övningarna. Däremot framgår det vidare att samtliga källkritiska principer berörs på ett enklare vis främst vid introduktionen för att sedan överge begreppen och arbeta mer konkret med övningarna. Varför sociala medier och det perspektivet inte berörs framgick dessvärre inte. Det kan förmodligen bero på att informanten anser att det ligger på en allt för hög nivå för grund- och gymnasieelever.

Det framgick vidare av intervjun att informanten lägger stor vikt vid att låta eleverna arbeta med förstahandskällor eftersom det är något som eleverna inte har möjlighet att komma i kontakt med vid skolan. Arbeta med förstahandskällor kan även tas till en hög nivå enligt informanten som berättade att:

Är det elever från gymnasiet som läser historia B. Eleverna får då en beskrivning i en lärobok och sedan får de arbeta med originalhandlingar i grupp. Genom detta arbetssätt kan eleverna se nyanser. Det går att utmana historieskrivningen genom originalkällorna i arkivet. Detta har varit en intressant metod.³⁵

Jag tolkar detta som att arkivpedagogen vill förmedla förståelse för hur historieskrivningen är baserad på tolkningar av originalhandlingar. Skilda tolkningar ger skilda återgivningarna av historiska skeenden samtidigt som

³² Intervju med arkivpedagog hos Landsarkivet i Göteborg 2017-03-24

³³ Intervju med arkivpedagog hos Landsarkivet i Göteborg 2017-03-24

³⁴ Intervju med arkivpedagog hos Landsarkivet i Göteborg 2017-03-24

³⁵ Intervju med arkivpedagog hos Landsarkivet i Göteborg 2017-03-24

eleverna får insyn i andra faktorer så som politiska, sociala och ekonomiska vilket har påverkat historieskrivningen genom århundraden. Jag tolkar även övningen som en gedigen ingång till att ge eleverna förståelse för hur viktigt det är att kunna ifrågasätta, granska och bedöma källor.

Jag ställde sedan frågan om vilka pedagogiska metoder och strategier arkivpedagogen använder sig av vid besöken och övningarna i källkritik vid arkivet från att eleverna anlände till arkivet tills det avslutades. Informanten började med att berätta att besöket startar med en introduktion i hörsalen där arkivpedagogen inför eleverna informerar om vad ett arkiv är, vad riksarkivet är och dess uppdrag. Sedan får eleverna se olika typer av arkivhandlingar som tagits fram ur arkivets samlingar där källkritiska frågor samtidigt berörs. Efter detta förklarade informanten att eleverna får gå en rundvandring i lokalerna samtidigt som arkivpedagogen berättar om de olika lokalernas funktion. Det ges vidare en möjlighet att testa på att söka i arkivet genom databasen NAD. Informanten berättade vidare att eleverna sedan får möjlighet att besöka arkivmagasinet. Vistelsen i arkivmagasinet skapar en stark och ”häftig” upplevelse för eleverna enligt informanten. I arkivmagasinet visar arkivpedagogen sedan originalhandlingar som eleverna får se och komma i kontakt med. Besöket avslutas med övningar i källkritik genom workshop där eleverna får arbeta i grupp med originalhandlingar eller kopior av dessa. Övningarna är experimentella till sin karaktär.³⁶

Det framgår av informantens återgivning av hur ett typiskt besök kan te sig vid arkivet. Eleverna inhämtar här kunskap genom att passivt lyssna och se på exempel av arkivhandlingar med utforskande och aktiva moment i form av rundvandring, visning och praktiska övningar i workshop vilket görs i grupp. Lärandemomenten är därmed en blandning av passivt och aktivt lärande.

Informanten påpekade i samband med denna fråga att introduktion till arkivet är nödvändigt innan resterande moment kan göras eftersom eleverna har ringa kunskap om vad ett arkiv är och uttryckte en önskan om att mer tid istället skulle läggas på övningarna som kopplar an till källkritik.³⁷

Angående lärarens roll vid besöken och övningarna berättade informanten att de försöker ha kontakt med lärarna i syfte att få en uppfattning om elevernas förkunskaper om arkiv inför besöket och det historiska temat som workshopen skall beröra. Informanten påpekade dock att det ofta är ont om tid för detta ändamål. Det framgick även av samtalet kring lärarens roll att aktiva lärare vid besöken och övningarna är önskvärt. Däremot förekommer passiva lärare vid besöken, vilket upplevs som svårt.³⁸ Jag tolkar uttalandet som att övningarna och besöken enligt informanten blir bättre på flera plan om läraren vid besöken och innan besöket har visat ett engagemang. Det bör påpekas att tidsfaktorn är ett problem då läraren eventuellt inte har tidsmöjligheter att vara delaktig i planerandet i förväg som informanten önskar.

³⁶ Intervju med arkivpedagog hos Landsarkivet i Göteborg 2017-03-24

³⁷ Intervju med arkivpedagog hos Landsarkivet i Göteborg 2017-03-24

³⁸ Intervju med arkivpedagog hos Landsarkivet i Göteborg 2017-03-24

I slutet av intervjun samtalade vi kring fler eventuella svårigheter som arkivpedagogen upplever i arbetet med besöken och övningarna vid arkivet som syftar till främjande av källkritisk kunskap. Informanten förklarade att:

Tid, resurser och kompetens är verkligen ett problem. Däremot vet vi att det vi gör uppskattas av lärarna och det blir en lärandesituation av det hela. Samtidigt är vi inte pedagoger i grunden, ibland är vi osäkra på vad vi gör och om vi gör rätt. Vi vill naturligtvis se vår roll med värdighet och respekt, det är mycket viktigt att besöken blir bra, vår ambition är att ge eleverna det bästa vi kan.³⁹

Det framkommer av citatet ovan att både tid, resurser och kompetens upplevs som ett problem. Noterbart är att informanten inte har en arkivpedagogisk bakgrund från början, utan har fått utbilda sig internet i denna roll och är enligt egen utsago relativt ny på området.⁴⁰ Vilket förklarar en viss osäkerhet som informanten upplever i sin pedagogiska roll. Däremot är hen mycket mån om att göra sitt bästa för att besöket och övningarna skall bli så bra som möjligt. Enligt min mening är detta säkerligen en övergångsfas, men jag förstår även informanten i sin osäkerhet som ny på området.

³⁹ Intervju med arkivpedagog hos Landsarkivet i Göteborg 2017-03-24

⁴⁰ Intervju med arkivpedagog hos Landsarkivet i Göteborg 2017-03-24

6. Slutdiskussion

I detta avslutande avsnitt av studien skall intervjuerna med arkivpedagogerna vid de olika arkivinstitutionerna analyseras genom en jämförande analys med hjälp av det teoretiska ramverk och begrepp som tidigare diskuterats. Sedan kommer jag att mer utförligt besvara studiens övergripande frågeställningar med efterföljande diskussion som kopplar an till tidigare och framtida forskning.

6.1 Jämförande analys

I fråga om urval av arkivhandlingar som ligger till grund för besöken och övningarna som syftar till ett främjande av källkritisk kunskap framgår det av undersökningen flera gemensamma nämnare. Både stadsarkiven och landsarkiven gör ett urval baserat på arkivhandlingarnas läsbarhet och svårighetsgrad i frågan om språk och skrivstil, vilket visar på att samtliga arkivpedagoger tar hänsyn till elevernas förkunskaper i språk- och läsförståelse. Detta leder vidare till att materialet som används inte är allt för gammalt. Arkivhandlingarna som tas fram av samtliga arkivpedagoger utgörs huvudsakligen av material från 1800-talet fram till mitten av 1900-talet. Det är vidare ett brett urval av dokumentstyper som används. Detta synliggör i sin tur att samtliga arkivpedagoger vill visa på flera inslag ur samlingarna, vilket kan förklaras med den pluralism som skedde inom arkivsektorn under det andra paradigmet i Cooks modell.

Det finns dock en vital skillnad som bör diskuteras. Helsingborgs Stadsarkiv är den enda arkivinstitutionen i denna studie som har ett separat pedagogiskt program som berör källkritik. De andra institutionerna erbjuder tematiska program där källkritiska föreläsningar och övningar ingår. Dessa program utgörs av teman så som brott och straff, andra världskriget, identitet och sexualitet vilket är kopplat till läroplanen, samt aktuella och samtida frågor likt det som arkivpedagogen vid Helsingborgs Stadsarkiv lyfter fram som en viktig aspekt vid materialurvalet.

Lärarna ges därmed möjlighet att inför besöken boka valfritt program. Detta påverkar självfallet urvalet eftersom arkivpedagogerna måste ta hänsyn till läroplanen och lärarnas val av temapaketer. Det bör dock påpekas att Helsingborgs Stadsarkiv likt de övriga arkivinstitutionerna också har temapaketer där källkritiska övningar ingår.

Det framgick vidare av undersökningen att arkivpedagogerna använder sig av lokalhistoriskt material i syfte att koppla an till elevernas referensramar i frågan om platser, händelser och människoöden. Detta görs främst av arkivpedagoger från stadsarkiven. Här är man väldigt tydlig med att framhäva vikten av lokalhistoriskt material i anslutning till besöken. Arkivpedagogerna hos Landsarkiven använder dock material från hela sitt ansvarsområde, vilket utgörs av arkivhandlingar från flera län.

Detta utnyttjas självklar där arkivpedagogen har större möjligheter att ta fram arkivhandlingar från flera län i Sverige. Det framgår dock att Landsarkiven i denna studie använder lokalhistoria kopplat till den egna staden vid vissa tillfällen. Arkivpedagogen hos Landsarkivet i Uppsala var tydlig med att berätta om material som kopplar an till elevernas skola och närområde. Även Arkivpedagogen hos Göteborgs Landsarkiv berättade att de oftast introducerar eleverna med att visa arkivhandlingar från platsen eleverna kommer ifrån.

Detta är som jag tidigare diskuterat inte anmärkningsvärt eftersom stadsarkiven i huvudsak handhar arkivhandlingar från sin kommun. Däremot synliggör urvalet en pedagogisk tanke i syfte att få eleverna att koppla an till sina referensramar om platser, händelser och människoöden de tidigare kommit i kontakt med. Detta kan förstås genom det identitetsskapande uppdrag som arkiven tydlig har haft en längre tid. Ser vi tillbaka till Cooks paradigm är det tredje ramverket ”identity” intressant. Under detta ramverk som sägs vara rådande från 1970-talet och framåt präglas arkivinstitutionerna av identitetsskapande för medborgarna och arkivarien som yrkesgrupp (Cook, 2013, 109-113). Att använda sig av arkivhandlingar från elevernas närområde stärker möjligheten till förståelse och gemenskap. Det är platser och händelser som de säkerligen delar med varandra och samtidigt kan koppla an till.

Arbetet med att anpassa urvalet av arkivhandlingarna och utbudet efter läroplanens föreskrifter och lärarens önskemål i arbetet med att främja källkritiskt kunskap bör förstås genom det nu pågående icke avslutade paradigm som Cook benämner som ”community”. Under detta idag rådande, ej färdigutvecklade paradigm präglas arkivinstitutionerna av samarbete, kooperativa lösningar där arkiven skall söka sig utåt och erbjuda sin kompetens mot bredare målgrupper och bidra med kunskap där behoven finns (Cook 2013, 113-116). Arkivpedagogiken är en verksamhetsgren inom arkivsektorn som i sig självt kan ses som ett uttryck för det idag pågående paradigm. Vi såg i avsnittet arkivpedagogikens framväxt att detta verksamhetsområde skapades i syfte att vara och fungera som ett stöd och resurs till skolor med hänsyn till just läroplanen. Arkivens existens rättfärdigas idag enligt Cook bland annat utifrån medborgarnas behov av identitet, kunskap, lokal förankring, historia och kultur ur ett individuellt- och samhällskollektivt perspektiv (Cook 2001, 18)

Avslutningsvis går det inte att bortse ifrån att arkivhandlingarna som används skall vara intresseväckande, spännande och framförallt roliga. Detta var tydligast hos arkivpedagogerna vid Stadsarkiven och framförallt hos arkivpedagogen vid Helsingborgs Stadsarkiv i syfte att nå ett intresse och engagemang hos eleverna, vilket i sin tur synliggör en pedagogisk tanke och metod hos arkivpedagoger.

Ser vi till de källkritiska principerna och aspekterna som arkivpedagoger hos de offentliga arkivinstitutionerna fokuserar på framgår det av undersökningen att samtliga arkivpedagoger lägger stor vikt vid att förmedla kunskap om samtliga källkritiska principer på ett sätt som är förståeligt för eleverna. Tendens, beroende, tid och äkthet anses lika viktiga och berörs genom att eleverna får ställa frågor till materialet genom att ifrågasätta vem som har skrivit materialet, i vilket syfte och när. Samtidigt får eleverna komma i kontakt med originalhandlingarna. Det framgår vidare att samtliga arkivpedagoger belyser betydelsen av sekundärkällor och

skillnaden mellan dessa och primärkällor där jämförande av två oberoende källor är typiska inslag i övningarna. Vilket skapar en tyngdpunkt mot just tendens och beroende i relation till kontext, som tydligt framgår av undersökningen. Det finns dock en vital skillnad hos de studerade arkivpedagogerna, vilket handlar om till vilken grad informationssökning via internet och sociala medier berörs vid besöken och övningarna. Det framgår av undersökningen att arkivpedagoger från Helsingborgs Stadsarkiv och Landsarkivet i Uppsala belyser sidor så som Wikipedia och sociala medier. Det är inte det primära inslaget vid besöken men arkivpedagogerna ger en förklaring till hur dessa sidor är strukturerade och till vilken grad man kan lita på dessa. Hos Malmö Stadsarkiv och Landsarkivet i Göteborg berörs ej detta. Arkivpedagogen vid Malmö Stadsarkiv känner sig främmande för sociala medier men poängterade i undersökningen att det är något som bör diskuteras och bli ett inslag i framtiden. Varför Arkivpedagogen vid Göteborgs landsarkiv inte valde att beröra ämnet framgick dock inte.

Detta är intressant eftersom sociala medier och internet är det primära informations- och nyhetsmediet för ungdomar. Det bör dock påpekas att de traditionella källkritiska principerna är goda verktyg för att tolka trovärdighet av nätbaserad information från sidor som Wikipedia eller Facebook. Däremot ges inte eleverna information om hur dessa sidor är strukturerade och hur informationsförmedlingen fungerar via sociala medier och internet i stort hos de arkivinstitutioner som inte väljer att beröra ämnet.

Jag har i detta avsnitt tidigare varit inne på en del pedagogiska metoder och strategier som används vid urval av arkivhandlingar och valet av de källkritiska principer och aspekter som arkivpedagogerna väljer att beröra. Ser vi till hur besöken och övningarna är strukturerade framkommer det fler tydliga mönster. För det första inleder samtliga arkivpedagoger besöken med en introduktion som huvudsakligen syftar till att informera om arkivet, dess samlingar och uppdrag. Detta moment motiveras genom att ge eleverna en förståelse för den plats de besöker, eftersom de flesta elever inte tidigare har besökt ett arkiv enligt de intervjuade arkivpedagogerna. Momentet ses vidare som mycket nödvändigt för att senare moment skall fungera effektivt.

Besök i arkivmagasinet är ett moment som samtliga arkivpedagoger använder sig av. Detta görs i första hand som ett komplement till den inledande introduktionen och syftar vidare till att ge eleverna en upplevelse att med egna ögon se samlingarna. Besöket i magasinet är enligt arkivpedagogerna ett tillfälle som låter eleverna komma i kontakt med originalhandlingar vilket vidare, enligt samtliga arkivpedagoger skall betraktas som en spännande upplevelse. Övningsmoment i form av workshop där eleverna själva får komma i kontakt med originalhandlingar och utföra uppgifter som kopplar an till förståelse i källkritik är moment som är gemensamma för samtliga arkivpedagoger. Hur övningarna rent praktiskt går till skiljer sig något mellan de studerade arkivpedagogerna, däremot är den gemensamma nämnaren här att eleverna får tillfälle att själva fundera, reflektera, experimentera och jämföra källorna där eleverna skall besvara frågor som kopplar an till de källkritiska principerna. Samtliga Arkivpedagoger är vidare aktiva och själva deltagande genom att fungera som stöd och hjälp genom att besvara frågor och vägleda. Lärarens roll som delaktig och medhjälpande i samtliga moment är något som jag vidare uppfattar som viktigt. Däremot har det framgått av undersökningen att aktivitetsnivån och kunskapen om

arkiv hos lärare vid besöken och övningarna vid arkiven varier. Arkivpedagogerna uttrycker en önskan om ett bättre samarbete för att besöken ska bli så effektiva som möjligt, vilket tydligt visar på att passiva och ointresserade lärare inte är önskvärt.

Det är i stora drag moment av aktivt och passivt lärande med tyngdpunkt mot aktivt deltagande. Trots att arkivpedagogerna inte själva benämner ”Tacit/experiential learning” vid intervjuerna anser jag dock att det starkt genomsyrar flera moment vid besöken. Lärande genom erfارande avspeglas i de övningar där eleverna får arbete i workshop med direkt kontakt med originalhandlingar. Eleverna får möjlighet att se, känna och i stort uppleva historiska källor och dess innebörd kopplat till källkritik. Det framgår tydligt hos samtliga arkivpedagoger att intresseväckande och engagemang är viktiga faktorer som skall uppmuntras genom besök i magasinet vilket förklaras som en upplevelse där eleverna får se och komma i kontakt med arkivhandlingar från skilda tidsepoker. Jag anser att lärande genom erfارande är tydliga inslag i det pedagogiska arbetet, trots att arkivpedagogerna själva inte använder beteckningen eller själva är medvetna om det.

Som jag tidigare varit inne på varierar det dock något mellan de intervjuade arkivpedagogerna i frågan om huruvida de tänker kring inslag av nöje vid besöken och övningarna. Hos Stadsarkiven och framförallt vid Helsingborgs Stadsarkiv berättade arkivpedagogen att hen tar stor hänsyn till att det skall vara roligt, dels för att väcka ett intresse och för att fånga elevernas uppmärksamhet. Vilket är precis vad begreppet ”Edutainment” ger uttryck för. Hos övriga arkivpedagoger framkommer det inte i lika stor utsträckning att det skall vara roligt, dock tas hänsyn till upplevelsefaktorn i beaktande vid visningar i magasinerna samt att materialet skall vara intressant och roligt, vilket delvis avspeglar innebörden av begreppet ”Edutainment”.

Intressanta likheter och skillnader går vidare att återfinna i frågan om vilka problem som arkivpedagogerna upplever i arbetet med främjande av källkritisk kunskap. Ett gemensamt problem som samtliga arkivpedagoger uttrycker är en önskan om att låta eleverna arbeta mer med källorna i övningsmomenten. Med tanke på elevernas mycket ringa förkunskaper om vad ett arkiv är blir det nödvändigt att besöken måste börjar med en introduktion och visning. Vilket anses som behövligt, men som dessvärre påverkar den tid som återstår till de praktiska övningarna i källkritik. Den givna tiden som arkivpedagogerna har till sitt förfogande vid besöken är i sig självt ett problem som särskilt arkivpedagoger vid Landsarkiven upplever.

Detta bör förstås med bakgrund i arkivinstitutionernas inte lika självklara ställning som läranderesurs. Till skillnad från bibliotek och muser är inte arkivinstitutionerna lika integrerade som resurs i skolundervisningen, vilket jag diskuterade tidigare i denna studie. Återvänder vi till Cooks modell ser vi att det nuvarande ej färdigutvecklade paradigmet ”Community” ger uttryck för samarbete där arkivinstitutionerna skall arbeta för att tillgodose de behov som finns i samhället i stort (Cook 2013, 113-116). Eftersom detta paradigm ej är fullständigt utformat tolkar jag problembeskrivningen som arkivpedagoger framhäver som ett uttryck för att samarbetet mellan arkivinstitutioner och det övriga samhället, så som skolväsendet, inte är helt färdigutvecklat, utan under uppbyggnad. Vilket vidare kan tolkas som att arkivinstitutioner befinner sig i en övergångsfas.

Elevernas låga förkunskaper i framförallt skrivstil och läsförståelse av äldre text är något som samtliga arkivpedagoger uttrycker som ett problem. Detta medför att arkivpedagoger metodiskt måste redigera, renskriva och förenkla arkivhandlingarna som används för att eleverna skall få möjlighet att ta till sig innehållet i arkivhandlingar för att motverka att allt för mycket tid spenderas i att tyda skrifter.

Det finns dock skillnader i övriga problembeskrivningar som arkivpedagoger ger uttryck för. Kompetens anses vara ett problem hos Landsarkivet i Göteborg då arkivpedagogen berättade att hen ibland känner sig osäker i de pedagogiska momenten. De övriga arkivpedagoger upplever ej detta som ett problem. Vid Malmö Stadsarkiv upplevs det vidare svårt att hitta arkivhandlingar som på ett fruktbart sätt kan koppla an till elevernas referensramar.

6.2 Besvarande av studiens frågeställningar

I detta avsnitt följer en sammanställning av studiens resultat utefter de frågeställningar som jag redogjorde för tidigare i denna studie under avsnittet syfte- och frågeställningar.

6.2.1 Vilket arkivmaterial ligger till grund för besöken och övningarna i källkritik?

Och varför?

Arkivpedagoger vid de offentliga arkiven i denna studie gör ett urval som i första hand tar hänsyn till skolelevers kunskap i språk- och läsförståelse. Detta innebär att arkivhandlingar som i huvudsak används är tagna från 1800-talet fram till mitten av 1900-talet. Urvalet görs vidare med hänsyn till läroplanen och de önskemål läraren har inför besöken. Arkivpedagoger vid de offentliga arkiven för denna studie har med hänsyn till läroplanen skapat temaprogram vilket berör historiska händelser, platser och levnadsöden där information och övningar i källkritik ingår vilket samtidigt kopplar an till vad läroplanen hänvisar till. Detta påverkar i stor utsträckning urval av arkivhandlingar. Helsingborgs Stadsarkiv har till skillnad från övriga ett separat program som berör Källkritik, vilket bör ses som unikt i jämförelse med övriga arkivinstitutioner i denna studie. Urvalet av arkivhandlingar görs även med hänsyn till skolelevernas referensramar vilket dessutom synliggör en pedagogisk metod. Det är främst arkivpedagoger hos stadsarkiven i denna studie som uttrycker vikten av lokalthistoriskt material. Arkivpedagoger hos Landsarkiven gör detta delvis, men inte i samma utsträckning. Arkivpedagogen vid Helsingborgs Stadsarkiv uttrycker även vikten av att koppla an till aktuell och samtida frågor vid urvalet.

6.2.2 Vilka källkritiska principer och aspekter väljer arkivpedagoger att fokusera på i arbetet med främjande av källkritisk kunskap? Och varför?

Samtliga arkivpedagoger i denna studie uttrycker vikten av att informera och skapa övningar som belyser samtliga källkritiska principer. Alla principer anses som viktiga. Detta görs dock på ett sätt som är förståeligt för eleverna. Arkivpedagogerna utgår inte strikt från begreppsnamnen utan låter eleverna arbeta med frågor till det framplockade materialet, vilket i sig kopplar an till de källkritiska principerna. Undersökningen har vidare visat på att det finns ett större fokus på jämförelser mellan

källmaterial som belyser samma ämne utifrån skilda röster där tendens och beroende är styrande källkritiska kriterier. Betydelsen av skillnaden mellan primär- och sekundärkällor är därmed tydliga inslag vid besöken och övningarna i källkritik. Vilket arkivpedagogerna uttrycker som mycket viktigt där eleverna tillåts att studera originalhandlingar. Undersökningen har vidare visat att endast hälften av arkivpedagogerna berör frågor som tar upp informationssökning via internet- och sociala medier, vilket delvis förklaras med okunskap i ämnet. De arkivpedagoger som berör ämnet belyser frågor så som tillförlitlighet, aktsamhet och avslutningsvis information om hur dessa sidor är strukturerade.

6.2.3 Vilka pedagogiska metoder och strategier används och varför?

Vid urvalet av arkivhandlingar som ligger till grund för besöken och övningarna i källkritik tas hänsyn till elevers referensramar i syfte att effektivisera förmedlingen, vilket är tydligast hos arkivpedagoger vid Stadsarkiven. Samtliga arkivpedagoger väljer att starta besöken med ett introducerande moment som syftar till att ge elever en förståelse för den plats de första gången besöker. Det framkom av undersökningen att det oftast är första gången eleverna besöker en arkivinstitution. Därav anses den introducerande delen var viktigt och nödvändig innan de andra momenten iscensätts. Introduktionstillfället blir i huvudsak ett moment som informerar om arkivet, dess uppdrag och samlingar. Det är även ett tillfälle till att informera om skilda typer av arkivhandlingar i relation till källkritik. Besök i arkivens magasin är även en gemensam nämnare som motiveras genom att bygga vidare på introduktionen och ge eleverna en upplevelse där de själva ser och upplever samlingarna, vilket enligt arkivpedagogerna skall vara ett spännande och roligt moment. Här får de vidare för första gången komma i kontakt med originalhandlingarna hos arkivet. Vilket anses som ett viktigt moment enligt samtliga arkivpedagoger.

Övningar görs i samband med workshop där elever får ta del av originalhandlingar och ställa frågor till dessa. Momenten präglas av aktivt deltagande vilket bör ses som ett lärande genom erfارande. Detta görs för att ge eleverna chansen att själva reflektera och praktisera den kunskap de tidigare givits om källkritik. Trots att arkivpedagogerna själva inte benämner lärande genom erfارande har undersökningen visat på att övningsmomenten starkt präglas av detta synsätt på lärande. I övrigt är det främst arkivpedagoger vid stadsarkiven som uttrycker vikten av att det skall vara roligt, vilket är viktigt för att skapa intresse och engagemang för att elever lättare ska ta till sig kunskapen vilket kan sägas vara inspirerat av begreppet "Edutainment". Detta synsätt på lärande syns dock endast delvis hos Landsarkiven.

Arkivpedagoger i denna studie har även en tydlig vägledande och stödjande roll i arbetet tillsammans med läraren. Aktivitetsnivån och intresset hos lärare varierar dock där passiva lärare inte är önskvärt. Sammantaget präglas besöken och övningarna hos samtliga arkivinstitutioner av ett passivt och aktivt lärande med tyngdpunkt mot det sistnämnda.

6.2.4 *Upplever arkivpedagoger hos de studerade arkivinstitutionerna svårigheter i arbetet med främjande av källkritisk kunskap för skolelever och vad kan detta bero på?*

Samtliga arkivpedagoger uttrycker i undersökningen en önskan om att låta elever arbeta mer med historiska källor i övningsmomenten. Detta försvåras främst genom behovet som finns i den introducerande delen som syftar till att informera om arkivet, dess uppdrag och samlingar. Vilket påverkas av elevers mycket ringa förförståelse av arkivinstitutioner. Detta kan delvis förklaras med arkivinstitutionernas inte lika självklara ställning som läranderesurs. Arkivinstitutioner är inte likt bibliotek och museer lika integrerade i undervisningen. Detta är oftast första gången eleverna kommer i kontakt med en arkivinsitution och dess samlingar.

Tidsfaktorn är vidare ett problem som främst arkivpedagoger vid Landsarkiven uttrycker som ett problem, med en önskan om att få mer tid till sitt förfogande. Arkivpedagogen vid Malmö Stadsarkiv uttrycker svårigheter med att finna lämpligt material som elever upplever som intressanta, roliga förståeliga. Vilket beror på osäkerhet kring elevers historiska referensramar. Hos Landsarkivet i Göteborg är arkivpedagogen något osäker på sin pedagogiska kompetens, vilket förklaras med en någon ringa erfarenhet, vilket kan sägas vara en övergångsfas.

6.2.5 *Vilka likheter och skillnader finns bland de studerade arkivpedagogerna?*

Som framgår av tidigare frågeställningar finns det tydliga likheter mellan de studerade arkivpedagogerna, främst i de problem som beskrivs, trots vissa individuella problembeskrivningar. Det samma gäller för besökens uppbyggnad och struktur och valet av pedagogiska metoder och strategier trots vissa skillnader som framförallt beaktar vikten av inslag av nöje, vilket var tydligast hos stadsarkiven. Likheterna är vidare uppenbara vid valet av källkritiska principer och aspekter där skillnaden till största del ligger i förekomsten av information om internetbaserad information från sidor så som Wikipedia och Facebook. Som framgått tidigare är det även stora likheter i de tankar som präglar urvalet. Utstickaren här är framförallt Helsingborgs Stadsarkiv som har ett eget pedagogiskt program om just källkritik.

6.3 Återkoppling till tidigare forskning

En del av mina resultat bekräftar och visar på de brister som samhällsdebatten och forskningen tidigare har uttryckt om elever och lärares bristande förkunskaper angående arkiv. Min studie har dock belyst problemet utifrån ett arkivpedagogiskt perspektiv. Flera av de problem som informanterna uttrycker i denna studie bekräftar att samma typ av problem kvarstår. Elever och lärare har fortfarande ringa kunskaper om arkivinstitutioner och dess material, vilket bland annat diskuteras som ett problem i Ulfners studie *Arkivpedagogik- nödvändig verksamhet eller kostsam sandlådeaktivitet?* från 2001. Här framkommer det att elever innan arbetet med arkivväskan inte hade några som helst förkunskaper om arkiv och dess material. Min studie är gjord 16 år senare och ger därmed indikationer på att problemet kvarstår.

Ulfners studie visar även likt min att skapandet av pedagogiska program och övningar som baserar på arkivmaterial är svårt enligt arkivpedagoger. Vilket bör förstås med bakgrund av elevers förkunskaper om arkivinstitutioner, arkivmaterial samt svårigheter att tyda äldre skrift. Det bör i sammanhanget även påpekas att den internationella forskning visar på bristande förkunskaper om arkiv och dess material hos elever och lärare likt min egen studie, vilket ger indikationer på att detta inte enbart är ett svenskt fenomen.

Arkivpedagogen i Ulfners undersökning berättar vidare likt minna informanter att urvalet av arkivmaterial bland annat görs med tanke på dess läsbarhet och fördelaktigt är framtaget tillsammans med lärare. Detta synliggör hur arkivpedagoger vid enskilda och offentliga arkiv har ett liknande förhållningssätt till urval av arkivhandlingar. Jag har dock till skillnad mot Ulfner nått ett resultat som pekar på att andra faktorer även är avgörande för valet av arkivmaterial, dessa är materialets lokala förankring och möjligheter att belysa aktuella ämnen.

I Lunbäcks studie *Arkiv för vem? – En undersökning om arkivpedagogik och tillgängliggörande* från 2012, vilket bland annat har intresserat sig för hur besöken vid arkiven är uppbyggda. I denna studie går det att se en del gemensamma resultat i relation till min egen studie. För det första börjar övningarna med ett introducerande moment, vilket styrks med bakgrund av elevernas ringa kunskap om arkiv och arkivmaterial för att sedan fortsätta med visningar i magasinerna och övningar som syftar till att ge elever en närhet till historien genom arbete med primärkällor. Det intressant är att Lunbäck till skillnad från min egen studie bland annat har undersökt enskilda arkivinstitutioner, vilket ger en indikation på att skolbesökens struktur är snarlika de skolbesök som sker vid offentliga arkivinstitutioner. Vad kan detta då bero på? Förmodligen för att arkivpedagoger är sprungna ur samma yrkesgrupp och har ett gemensamt inspirationskälla taget från museisektorn och dess arbete med skolbesök, vilket jag tidigare diskuterade.

Att dra paralleller till den tidigare forskningens resultat angående vilka källkritiska principer och aspekter som arkivpedagoger väljer att fokusera på i arbetet med främjande av källkritiskt kunskap är svårare. Däremot finns det en del likheter till hur bibliotekarierna arbetar med dessa frågor. I artikeln *Debating credibility: the shaping of information literacies in upper secondary school* skriven av Helena Francke, Olof Sundin och Louise Limberg får vi ta del av hur en bibliotekarie i ett projekt som studerar hur elever värderar information upplyser om hur sidor så som Facebook och Wikipedia fungerar samt hur man bör tänka vid informationshämtning från dessa. Detta görs av hälften av de arkivpedagoger jag har intervjuat i min egen studie, vilket är intressant. Bland de arkivpedagoger som belyser Facebook och Wikipedia anses detta vara ett viktigt inslag likt den undersökta bibliotekarierna. Andra gemensamma nämnare är att både de studerade arkivpedagogerna och bibliotekarierna väljer att belysa vem som författat källan, när den skrevs, källans referenser och vikten av att jämföra två skilda källor med varandra. Detta är i sig inte överraskande eftersom detta förhållningssätt direkt kopplar an till de källkritiska principerna. Det intressanta är att denna studie samt min egen visar på att arbetet med främjande av källkritik görs till en viss grad vid både arkiv och bibliotek.

Jag vill återigen påpeka att det är svårt att dra generella slutsatser trots att jag kopplar an mina resultat till den tidigare forskningen. För att få en bättre och större förståelse för hur arkiven och dess arkivpedagoger arbetar med främjande av källkritiskt kunskap bör framtida forskning angripa området med nya perspektiv, urval och metoder.

6.4 Framtida forskning

Jag vill först och främst efterlysa ett bredare forskningsfält som studerar hur arkivpedagoger och övrig personal vid arkivinstitutioner arbetar med främjande av källkritisk kunskap för grund- och gymnasieelever eftersom forskningsfältet i Sverige och internationellt är begränsat. Jag ser detta forskningsområde som mycket viktigt då barn och ungas källkritiska kunskap är begränsat i relation till den ökade användning av internet och sociala medier. Med bakgrund ur detta är det viktigt att se till hur både enskilda och offentliga arkivinstitutioner fungerar som kunskapsbildande institutioner i frågor som berör källkritik och hur denna läranderesurs bäst kan användas.

Det finns ett flertal perspektiv och metoder att tillämpa för framtida forskning. Denna studie bygger enbart på intervjuer och är således sammanställd utifrån muntliga återgivningarna av det pedagogiska arbetet. Därmed skulle studier som tillämpar observationer i kombination med intervjuer vara fruktbara i syfte att bredda förståelsen för hur arbetet mer exakt tillämpas. Ett observerande förhållningssätt skulle till skillnad från min egen studie bidra till en mer heltäckande bild om hur arkivpedagoger agerar tillsammans med elever och hur elever integrerar med arkivmaterialet i övningsmomenten vilket är intressant ur ett pedagogiskt perspektiv.

Min studie bygger på ett arkivpedagogiskt perspektiv, vilket inte delger någon information om huruvida elever och lärare upplever besöken och övningarna vid arkiven. För att nå en sådan kunskap behövs studier som antar ett elevperspektiv och ett lärarperspektiv där metoder så som intervjuer och observationer tillämpas. Detta för att närma sig en förståelse för vad elever egentligen tar med sig från besöken och hur lärare ser på arkiven som läranderesurs.

Detta är två användargrupper som det generellt behövs mer studier om i relation till arkivbesök och användning av arkivmaterial. Framtida studier som intar ett användarperspektiv från elever och lärare kan därmed bidra till hur arkiven och dess personal kan utveckla och förbättra sitt arbete som stöd och läranderesurs för skolor. Det är svårt att nå effekter av arkivens arbete som läranderesurs för skolor, däremot tror jag att ett sådant förhållningsätt i längden kan bidra till en förståelse för hur både elever och lärare formar och eventuellt effektiviserar lärandet i klassrummen med besök hos arkiven. Ett sådant perspektiv skulle vidare vara av god användning för arkivarier och lärare för att utveckla och utöka samarbetet.

Ur ett bredare perspektiv så bör även den framtida forskningen mer ingående studera hur elever i grund- och gymnasieklasser förhåller sig till traditionell och nätbaserad information. Detta för att skapa förståelse om vilka källkritiska principer och aspekter som elever upplever som svårt och vart satsningarna bör göras. Avslutningsvis vill jag påpeka att studier om hur bibliotek och museer arbetar med främjande av

källkritisk kunskap är relevant för framtida forskning. Dessa institutioner är likt arkiven samhällsbärande och kunskapsbildande. Finns det ytterligare resurser för lärare att hämta hos dessa i frågor som berör källkritik? Och kan ett samarbetet inom ABM effektivisera arbetet med att främja kunskap om källkritik för barn och unga? Det finns som sagt många perspektiv, metoder och studieobjekt att använda sig av för de forskare som intresserar sig för detta ämne, vilket jag hoppas och tror att det gör.

Tack

Jag vill tacka alla de arkivpedagoger som har ställt upp och deltagit i denna studie. Utan er hade detta inte varit möjligt att utföra. Jag vill även tacka min handledare Karin Gustavsson som ställt upp och vart en god handledare under hela uppsatsprocessen. Avslutningsvis vill jag tacka min kära vän och kollega Sofia Sjöholm, som alltid har ställt upp och lyssnat när jag haft frågor som berör arkivväsendet, Tack!

7. Litteratur- och källförteckning

7.1 Otryckt material

Helsingborgs Stadsarkiv. 2015. Strategisk plan 2015-2017.

Helsingborgs Stad. 2010. Arkivreglemente för Helsingborgs Stad.

Inspelning från intervju med informant 1 hos Helsingborgs Stadsarkiv. 2017- 02-20.

Inspelning från intervju med informant 2 hos Landsarkivet i Uppsala. 2017-02-28.

Inspelning från intervju med informant 3 hos Malmö Stadsarkiv. 2017- 03-03.

Inspelning från intervju med informant 4 hos Landsarkivet i Göteborg. 2017-03-24.

Malmö Stadsarkiv. Verksamhetsplan och uppdrag. 2014.

Riksarkivet. Mål i Riksarkivets Barn och Ungdoms Strategi (BUS).

Riksarkivet. Verksamhetsplan. 2016. RA 11-2015/10700.

7.2 Tryckt material

Aksakal, Nalan. 2015. ”Theoretical View to The Approach of The Edutainment” i *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 186.

Ahrne, Göran & Svensson, Peter. 2011. ”Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen” i (red.) Ahrne, Göran & Svensson, Peter . *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Cook, Terry. 2001. ”Archival science and postmodernism: new formulations for old concepts” i *Archival Science* 1.

Cook, Terry. 2013. ”Evidence, memory, identity, and community: four shifting archival paradigms” i *Archival Science* 13.

Dalen, Monica. 2008. *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups utbildning.

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Ahrne, Göran. 2011. ”Intervjuer” i (red.) Ahrne, Göran & Svensson, Peter . *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Francke, Helena , Sundin, Olof och Limberg, Louise. 2011. ”Debating credibility: the shaping of information literacies in upper secondary school” i *Journal of Documentation* Vol. 67.

Helsingborgs Stadsarkiv. 2017. *Våra arkiv*.
<http://www.helsingborg.se/startside/uppleva-och-gora/stadsarkivet/vara-arkiv/>
(Hämtat 2017-03-21).

Hendry, Julia. 2007. ”Primary Sources in K-12 Education: Opportunities for Archives” i *The American Archivist* Vol. 70.

Hooper-Greenhill, Eilean. 2007. *Museums and education : purpose, pedagogy, performance*. Abingdon: Routledge.

Internetstiftelsen i Sverige. 2017. *Varför källkritik på nätet?* <http://www.iis.se/lar-dig-mer/guider/kallkritik-pa-internet/varfor-kallkritik-pa-natet/> (Hämtad 2017-04-02).

Internetstiftelsen i Sverige. 2016. *Svenskarna och internet 2016- Undersökning om svenskarnas internetvanor*. Rapport publicerad av Internetstiftelsen i Sverige.

Jansson, Bo. 2015. Sverige försvars med utbildning och källkritik. *Dagens Samhälle*. 15 dec. <https://www.dagensamhalle.se/debatt/sverige-foersvaras-med-utbildning-och-kaellkritik-21121> (Hämtat: 2017-04-17).

Lalander, Philip. 2011. ”Observationer och etnografi” i (red.) Ahrne, Göran Svensson, Peter . *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Landsarkivet i Uppsala - Riksarkivet. 2017. Broschyr. Välkommen till Landsarkivet i Uppsala.

Lundbäck, Karin. 2012. *Arkiv för vem? – En undersökning om arkivpedagogik och tillgängliggörande*. Uppsala universitet, institutionen för ABM, estetik och kulturstudier, arkivvetenskap. Examensarbete.

Lundström, Catharina & Sjögren, Eva. 2001. *Historia på riktigt!- arkivpedagogik i praktiken*. Lund: Skånes Arkivförbund.

Malmö Stadsarkiv. 2017. *Om Malmö Stadsarkiv*. <http://malmo.se/Kultur--fritid/Kultur--noje/Arkiv--historia/Stadsarkivet/Om-oss/Om-Malmo-stadsarkiv.html>
(Hämtat 2017-03-25).

Regeringen. 2017. *Mål för kultur*. <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/kultur/mal-for-kultur/> (Hämtat 2017-05-16).

Riksarkivet. 2017. *Om oss*. <https://riksarkivet.se/om-oss> (Hämtat 2017-04-01).

Riksarkivet. 2017. *Inför besöket i Göteborg*. <https://riksarkivet.se/infor-besok-goteborg> (Hämtat 2017-04-01).

SFS 2003:460. *Om etikprövning av forskning som berör människor*. Stockholm 2003.

SFS 1990:782. *Arkivlagen*. Stockholm 1990.

Sjöberg, Karin & Ketola, Anna. 2009. *Slutrapport: Nationellt uppdrag inom arkivpedagogik 2006-2008*. Rapport producerat av Skånes Arkivförbund.

Sjöberg, Karin. 2016. ”Från silverfisk till arkivdetektiv- Arkiven en resurs för skolan” i (red.) Hosar, Martin. *#arkivdag- relevans, medverknin, dialog*.

Skolverket. 2017. *Virtuella museer låter eleverna möta kulturarvet direkt i klassrummet*. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/resurser-for-larande/itiskolan/digitala-larresurser/om-larresurser/virtuella-museer-1.159775> (Hämtat 2017-04-04).

Skånes Arkivförbund. 2017. *Om Skånes Arkivförbund*. <http://www.skanearkiv.se/Om-oss> (Hämtat 2017-03-01).

SOU 1988:11. Arkivutredningen. *Öppenhet och minne- arkivens roll i samhället: Betänkande*. Stockholm 1988.

SOU 2016:5. *Låt fler forma framtiden! Betänkande av 2014 Demokratiutredning-Delaktighet och jämlikt inflytande*. Stockholm.2016.

Statens Medieråd. 2017. *Så söker du information- checklista*. <https://statensmedierad.se/laromedier/kallkritikvemvadvarfor/sasokermaninformatiochecklista.412.html> (Hämtad 2017-03-26).

Statens Medieråd. 2017. *Källkritik- en utmaning*. <https://statensmedierad.se/laromedier/kallkritikvemvadvarfor/kallkritikenutmaning.422.html> (Hämtad 2017-03-26).

Statens Vetenskapsråd. 2017. *CODEX – regler och riktlinjer för forskning*. <http://www.codex.vr.se/forskarensetik.shtml> (Hämtad 2017-03-03).

Thuren, Torsten. 2005. *Källkritik*. Stockholm: Liber.

Thuren, Torsten.1986. *Orientering i källkritik: är det verkligen sant?*. Solna: Esselte studium.

Trost, Jan. 2010. *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Ulfner, Helena. 2001. *Arkivpedagogik- nödvändig verksamhet eller kostsam sandlådeaktivitet?*. Uppsala universitet, institutionen för ABM, estetik och kulturstudier, arkivvetenskap. Examensarbete.

Wästberg, Olle. 2016. Unga måste få chansen att lära sig källkritik. *Svenska dagbladet*. 11 juli. <https://www.svd.se/unga-maste-fa-chans-att-lara-sig-kallkritik> (Hämtat: 2017-04-05).

Öhlander, Magnus. 1999. "Deltagande observation" i (red.) Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus. *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur.

8. Bilaga: Intervjuguide

Informera om:

- Anonymiteten (Kommer enbart använda titel och arbetsplats)
- Syftet med undersökningen och intervjun
- Fråga om det är okey att spela in intervjun
- Informera respondenten att intervjun kan avsluta eller hoppa över frågor när det så önskas.
- Ställ eventuella följdfrågor

Tema 1. Vilket arkivmaterial används som underlag till det pedagogiska programmet.

- Vad använder ni för typ av arkivmaterial vid programmen? (Dokumentstyp)
- Berör dessa samtida händelser och företeelser eller är det ett mer historiskt arkivmaterial? Lokalhistoria?
- Varför har ni gjort detta urval?

Tema 2. Vilka källkritiska principer och aspekter fokuseras det på?

- Vilka av de klassiska källkritiska principerna så som äkthet, tidssamaband, oberoende och tendensfrihet lyfts fram? Och varför?
- Finns det inslag av källkritiska principer som berör internet?
- Finns det inslag som syftar till att lyfta fram förstahandskällor?

Tema 3. Pedagogiska metoder och strategier

- Vilka pedagogiska metoder är det som ni har valt att tillämpa?
- Varför denna metod/ Dessa metoder?
- Beskriv lärandeprocessen. Programmets pedagogiska utformning till slut.

- Vilken roll har läraren?

Tema 4. Eventuella svårigheter som arkivpedagogen upplever i arbetet med de pedagogiska programmen som innehåller övningar i källkritik

- Finns det svårigheter som ni upplever i arbetet med det pedagogiska programmet?
- Vad kan detta bero på?
- Vilka eventuella åtgärder skulle ni säga vara bra att tillämpa för att mildra dessa svårigheter?